

RIIGIKOHUS
ÕIGUSTEABE OSAKOND

MENETLUSDOKUMENTIDE KÄTTETOIMETAMINE
TSIVILKOHTUMENETLUSES

Kohtupraktika analüüs

Margit Vutt
eraõiguse analüütik

Tartu
august 2009

1. Analüüsi eesmärk ja objekt.....	3
2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid	4
2.1. Kättetoimetamise õiguslik tähendus	4
2.2. Muud õigusliku reguleerimise küsimused. Kättetoimetamise regulatsiooni muudatused TsMS-s alates 1.01.2009.....	4
3. Riigikohtu praktika	6
3.1. Kättetoimetamine kohtutäituri vahendusel ja kohtutäituri õigus saada tasu	6
Kohtutäituri hoolsusnõuded (kohtu juhiste järgimise kohustus, kättetoimetamise dokumenteerimiskohustus jmt)	6
Kohtutäituri tasunõue.....	8
3.2. Kättetoimetamine isiklikult allkirja vastu	10
Isikliku kättetoimetamise õiguslik tähendus	10
Mida tähendab isiklik kättetoimetamine juriidilisele isikule?.....	10
Kas sama advokaadibüroo teisele advokaadile allkirja vastu kättetoimetamine on kättetoimetamine menetlusosalise esindajale isiklikult allkirja vastu?.....	11
3.3. Töövaidluskomisjoni otsuse kättetoimetamine	11
3.4. Kohtuotsuse kättetoimetamise kohustus olenemata otsuse vaidlustamise tähtajast.....	12
3.5. Kättetoimetamine tsiviilkohtumenetlusteovõimetule isikule	12
3.6. Kättetoimetamise dokumenteerimine ja selle õiguslik tähendus.....	12
3.7. Kättetoimetamine postisaadetusena. Tähitud kirja saatmise nõuded. Väljastusteade	13
Milliseid jõupingutusi peab kohus lisaks dokumentide posti teel edastamisele tegema, et lugeda menetlusedokumendid kätte toimetatuks?.....	14
3.8. Menetlusedokumendi elektrooniline kättetoimetamine.....	15
3.9. Kättetoimetamine menetlusosalisele vs kättetoimetamine menetlusosalise esindajale .	16
3.10. Kättetoimetamine advokaadile	17
3.11. Avalik kättetoimetamine	17
4. Maakohtute ja ringkonnakohtute praktika	18
4.1. TsMS § 323: kättetoimetamine äriruumides	18
Kohtumääruse põhjendamine	19
4.2. Isiklik allkirja vastu kättetoimetamine juriidilisele isikule	20
4.3. Kättetoimetamine lihtkirjaga TsMS § 314 lg 8 alusel	21
4.4. Kättetoimetamine postkasti panekuga	21
4.5. Avalik kättetoimetamine	23
4.6. Hagi läbi vaatamata jätmise TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel	24
4.7. Menetlusedokumendi edastamine kohtule menetlusosalise poolt.....	28
Kokkuvõte.....	30

1. Analüüsi eesmärk ja objekt

1. jaanuaril 2006. a. tsiviilkohtumenetlusse sisse viidud kättetoimetamise instituut muutis oluliselt selle ajani kehtinud menetlusdokumentide edastamise põhimõtteid. Eelnõu seletuskirja¹ kohaselt lähtusid muudatused eelkõige põhiseaduslikust ärakuulamise põhimõttest. Algselt tuleneb kohtuliku kaitse printsiip põhiseaduse §-s 14 sätestatud õigusriikluse põhimõttest ning igapähe õigusest pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtu poole. Põhiseaduse § 24 lg 2 sätestab omakorda isiku põhiõiguse olla oma kohtuasja arutamise juures. Nagu märgitakse põhiseaduse kommenteeritud väljaandes, tagatakse sellega, et isik, kelle kohtuasja menetletakse, ei ole mitte õigusemõistmise objekt, vaid subjekt.² TsMS muudatuste eelnõu seletuskirja kohaselt oli uue regulatsiooni eesmärgiks muu hulgas suurendada menetluse selgust ja efektiivsust.

Samas ilmnes Riigikohtu poolt 2008. a. sügisel kohtunike, prokuröride ja advokaatide hulgas korraldatud kohtukorraldust puudutavast küsitlusest, et esimese astme kohtunikel on menetlusdokumentide kättetoimetamisega väga palju probleeme.³ Mitmed ebakõlad võivad seejuures olla korralduslikku laadi, kuid ka paljud valdkonda reguleerivad õigusnormid ei olnud kohtunike arvates üheselt mõistetavad. Seadus näeb ette suure hulga reegleid, mida tuleb järgida ja mitmeid võimalusi, kuidas menetlusdokumente kätte toimetada. Samas ei näe seadus ette kindlat järjekorda, milliseid kättetoimetamise viise millises järjekorras kasutama peaks ja seetõttu on erinevates kohtutes kujunenud erinev praktika. See tuleneb nii asjaolust, et postiteenuse osutajateks on seni olnud erinevad isikud,⁴ kui ka sellest, et näiteks väiksemates haldusüksustes on politseil vähem tööd ja neil on võimalik menetlusdokumentide kättetoimetamisel kohtule rohkem tuge pakkuda. Erinev on ka näiteks see, mil määral ja millises olukorras kasutatakse (hageja jaoks tasulist) kohtutäituri teenust.

Käesoleva analüüsi eesmärgiks on esiteks koondada 1. mai 2009. a. seisuga eksisteerivat menetlusdokumentide kättetoimetamist puudutavat Riigikohtu praktikat ja teiseks analüüsida ringkonnakohtute vastavat kättesaadavat praktikat.

Muu hulgas on käesoleva analüüsi eesmärgiks uurida järgmisi küsimusi:

- milline on kohtutäituri poolt osutatava nn "kättetoimetamise teenuse" olemus ja milliseid täituri kohustusi see hõlmab;
- millal tekib kohtutäituri õigus saada tasu;
- milline on menetlusdokumendi menetlusosalisele ja tema esindajale kättetoimetamise vahetamine;
- millal saab lugeda dokumendi kätte toimetatuks juriidilise isiku seaduslikule esindajale (sh millal saab selle lugeda kätte toimetatuks isiklikult allkirja vastu);

¹ Arvutivõrgus: <http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=033370012&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11>.

² Truuväli, E.-J., *et al* (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Tallinn, 2008, § 24 kamm 5.

³ Esimese astme kohtunike sõnul on nn "kättetoimetamise staadiumis" hinnanguliselt umbes 1/3–1/2 tsiviilasjadest.

⁴ Seisuga 15. august 2009 on toimunud riigihange menetlusdokumentide kättetoimetamise teenuse osutaja valimiseks. Hanke võitis OÜ D2D, kes tegi parima pakkumise.

- milline on TsMS § 423 lg 1 p 8 kohaldamise praktika (eelkõige enne 1. 01. 2009 kehtinud TsMS redaktsiooni valguses).

Analüüs on täienduseks 6. aprilli 2009. a. kättetoimetamise teemal peetud ümarlauale, kus osalesid lisaks kohtunikele ka kohtute kantseleide juhatajad, istungisekretärid, AS-i Eesti Post esindajad ning kohtutäiturite esindaja.

Analüüsi objektiks on Riigikohtu poolt (peamiselt) 2006. – 2009. a.⁵ tehtud menetluskohustuste kättetoimetamist käsitlevad lahendid, samuti vastavat praktikat käsitlevad ringkonnakohtute ja vähemal määral ka maakohtute lahendid. Endiselt tuleb esimese ja teise astme kohtulahendite süstemaatilise otsingu kohta märkida, et kohtute infosüsteem võimaldab asjakohaseid lahendeid leida üksnes ületekstiotsingu kaudu ja mitmeid erinevaid otsingusõnu kombineerides, seega ei ole käesoleva analüüsi objektiks kindlasti mitte kõik kättetoimetamist puudutavad kohtulahendid.

2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid⁶

2.1. Kättetoimetamise õiguslik tähendus

Sisult on kättetoimetamise puhul tegemist menetluskohustuste saatmisega menetlusosalistele teatud kindlaid formaliseeritud reegleid järgides.

Menetluskohustuste kättetoimetamist reguleerib TsMS VI osa. TsMS § 306 lg 1 sätestab: menetluskohustuste kättetoimetamine on kohustuste üleandmine saajale selliselt, et saajal oleks võimalik kohustustega oma õiguse teostamiseks ja kaitsmiseks õigeaegselt tutvuda. Saaja on menetlusosaline või muu isik, kellele menetluskohustus on adresseeritud. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt **peab menetluskohustuste üleandmine kättetoimetamise puhul toimuma seaduses sätestatud vormis ning olema ettenähtud vormis dokumenteeritud.** TsMS § 306 lg 5 kohaselt peab kohus menetlusosalisele kätte toimetama hagiavalduse, kaebuse ja nende täiendused, kohtukutsed, samuti kohtuotsuse ja asjas menetlust lõpetava määruse ning seaduses nimetatud muud menetluskohustused.

2.2. Muud õigusliku reguleerimise küsimused. Kättetoimetamise regulatsiooni muudatused TsMS-s alates 1.01.2009

TsMS muudatuste eelnõu seletuskirja kohaselt on kättetoimetamise valdkonda puudutavad peamised muudatused alljärgnevad.

1. **Kohtutele on** menetluskohustuste kättetoimetamiseks vajaliku info paremaks tagamiseks **antud** senisest **selgem võimalus** riigi ja erasektori **andmebaasidest teabe saamiseks.** TsMS § 306 lg 3 uus redaktsioon sätestab selgelt kohtu õiguse küsida andmeid ka menetlusosalise töödandjalt, krediitiasutustelt, kindlustusseltsidelt jmt isikutelt. Nimetatud isikud peavad kohtule vastama ning tehniliste võimaluste olemasolul tuleks kohtule võimaldada ligipääs andmebaasi vastavale osale.
2. Tähtis kirjaga kättetoimetamisel **on täpsustatud väljastusteatel kohustuslikuna kajastatava info nõudeid** (TsMS § 313 lg 3), nt **tuleb** lisaks isiku nimele ja allkirjale

⁵ Riigikohtu lahendeid on uuritud seisuga 2009. a. aprill.

⁶ Siinkohal on käsitletud eelkõige 1. jaanuaril 2009 jõustunud TsMS muudatusi.

- märkida ka andmed isikusamasuse tuvastamise kohta**, eelkõige isikut tõendava dokumendi number. TsMS § 313 lg 5 muudatus näeb ette, et vorminõuetele mittevastava väljastusteate võib lugeda kättetoimetamiseks piisavaks, kui kättetoimetamine on väljastusteatel siiski usaldusväärselt dokumenteeritud.
3. **Suurendatud on võimalusi edastada infot lihtkirja ja tavalise elektronkirja teel** (TsMS § 314), nt suhtlemisel vabade elukutsete esindajatega, riigiasutuste, kohaliku omavalitsusega jmt juhtudel. Kehtestatakse kohustuslik elektrooniline suhtlemine kohtuga neile menetlusosalistele, kellelt seda võib oodata.
 4. Võimaldatakse menetlusdokumente kätte toimetada ka tööandja kaudu, lihtsustatud on kättetoimetamist korteriühistu kaudu (TsMS § 322).
 5. Uued regulatsioonid suunavad kohtuid enam kasutama kohtutäitureid. Seletuskirjas on väljendatud eelnõu autorite soovi, et **kohtutäiturite käsutuses olevaid võimalusi arvestades tuleks edaspidi eelistada senisest rohkem kohtutäiturite kasutamist**. Kohtutäiturite töö tõhustamiseks nähakse TsMS § 315 lõikes 9 ette, et kohus võib anda kohtutäiturile kuni 60-päevase tähtaja, mille jooksul tuleb teha pingutusi dokumendi kättetoimetamiseks adressaadile. Kui see ei õnnestu, tuleb ebaõnnestumise põhjuseid kohtule selgitada.
 6. TsMS § 313 lg 6 muutmisega on püütud lahendada olukorda, kus postiteenuse osutaja ei suuda TsMS-i kättetoimetamise nõuetest kinni pidada. Sel juhul on seaduses sätestatud nõuetekohane postiteenus osutamata ning tuleks nõuda korrektse postiteenuse osutamist, st **otsesõnu nähakse seaduses ette võimalus, et nõutakse uut teenust**.⁷ Selline seisukoht põhineb Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11. detsembri 2006. a lahendil tsiviilasjas nr 3-2-1-128-06 (p 26). Kohtul on aga siiski võimalus valida ka muu kättetoimetamise viis, vt nt § 315.
 7. Menetlusdokumendi äriruumis kättetoimetamise **regulatsiooni** (TsMS § 323 lg 2) **täiendati selliselt, et oleks võimalik dokument kätte toimetatuks lugeda ka juhul, kui selle võtab vastu nt saaja esindaja töötaja**. Advokaadibüroos kutset vastu võtva advokaadibüroo sekretäri puhul kehtib TsMS § 322 lg 2 (§ 322 lg 3 viite kaudu), sest TsMS § 218 kohaselt saab tsiviilasjas esindajaks lugeda advokaati, mitte advokaadibürood pidavat äriühingut. Seaduse varasem tekst sellist järeldust teha ei võimaldanud ja oli eelnõu autorite arvates liigselt piirav.
 8. TsMS § 319 on täiendatud teise lõikega: Füüsilisest isikust ettevõtjale, eraõiguslikule juriidilisele isikule ja välismaa äriühingu filiaalile loetakse menetlusdokument kätte toimetatuks ka juhul, kui see on kätte toimetatud äriregistrisse või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud menetlusdokumentide vastuvõtmiseks volitatud isikule. ÄS-i on vastavalt täiendatud §-ga 63¹, mille kohaselt ettevõtja võib lisaks oma aadressile **esitada registripidajale ühe isiku Eesti aadressi, millele saab sellele isikule kätte toimetada ettevõtja menetlusdokumente. Silmas tuleb pidada, et sellise isiku kandmine äriregistrisse ei ole hetkel kohustuslik**.

Muudatuste kohta tuleks üldiselt märkida, et nendega lülitati seadusesse enamik olulisi Riigikohtu lahendites kättetoimetamise normide kohta antud tõlgendusi ja täpsustavaid seisukohti.

⁷ Samas ilmnis kättetoimetamise ümarlaual, et seda võimalust on küll üritatud kasutada, kuid praktikas on see seni osutunud kohtule keeruliseks ja ebamõistlikult ajamahukaks. Loodetavasti muutub korrektse teenuse nõudmine seaduse uue redaktsiooni valguses lihtsamaks.

Tulenevalt kättetoimetamise praktikast⁸ on kostjatel enamikel juhtudest võimalik esitada TsMS § 415 lg 1 p-le 1 või 2 tuginedes kaja ja taotleda menetluse taastamist. See selgus 2007. a. tagaseljaotsuste kohta koostatud kohtupraktika analüüsi⁹ käigus. Et teha kindlaks, kas sellist olukorda võib pidada menetlusökonoomiat reaalselt takistavaks asjaoluks, taotles Riigikohus Justiitsministeeriumilt andmeid selle kohta, kui palju tegelikult esitatakse tagaseljaotsuste peale kajasid. Justiitsministeeriumi esitatud teabest nähtus, et näiteks ajavahemikus jaanuar 2007 kuni mai 2007 esitati 3837 tagaseljaotsuse kohta 25 kaja (s. o vähem kui 0,7% kõigist tagaseljaotsustest). 2009. a. esimesel poolaastal on olukord üldjoontes sama. Justiitsministeeriumi andmetel tehti kohtutes ajavahemikus jaanuar 2009 kuni juuni 2009 3959 tagaseljaotsust. Samal ajal esitati 9 kaja, millest vaid neljal juhul menetlus taastati. Sellest võib järeldada, et kaja esitamise ja menetluse taastamise problemaatika on tagaseljaotsuste puhul äärmiselt marginaalse tähendusega. Seega võib asuda seisukohale, et menetlusdokumentide kättetoimetamise viisi ja tagaseljaotsuse tegemise lubatavuse omavaheline seos on TsMS-s reguleeritud optimaalselt.

3. Riigikohtu praktika

3.1. Kättetoimetamine kohtutäituri vahendusel ja kohtutäituri õigus saada tasu

Kohtutäituri tegevusega seotud kättetoimetamise kaasustes on Riigikohtu tähelepanu keskmes olnud järgmised küsimused:

- kohtutäituri tasunõude tekkimise eeldused (mida peab täitur olema teinud selleks, et tal oleks õigus saada tasu);
- kohtutäituri hoolsuse määr oma ülesannete täitmisel;
- kohtutäituri ja kohtu koostöö menetlusdokumendi kättetoimetamisel;
- kohtutäituri kohustus järgida kättetoimetamisel kohtu juhiseid.

Kohtutäituri hoolsusnõuded (kohtu juhiste järgimise kohustus, kättetoimetamise dokumenteerimiskohustus jmt)

25. mai 2007. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-39-07 (p-d 10–13) selgitas Riigikohus, et kuna maakohus andis kohtutäiturile ülesande anda menetlusdokumendid kostjale üle isiklikult, siis ei olnud kohtutäituril õigust valida dokumentide kättetoimetamiseks teisi viise. Selline järeldus ei ole vastuolus täitemenetluse seadustiku (TMS) §-ga 213, mille järgi kohaldatakse tahteavalduse kättetoimetamisele kohtutäituri vahendusel tsiviilkohtumenetluse seadustikus menetlusdokumendi kättetoimetamise kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti. TMS §-d 212–216 reguleerivad tahteavalduse kättetoimetamist, mitte tsiviilkohtumenetluses menetlusdokumentide kättetoimetamist. See tuleneb selgelt ka TMS § 213 tekstist. TsMS

⁸ St asjaolust, et väga paljudes kohtuasjades toimetatakse menetlusdokumendid kätte mitte isiklikult allkirja vastu, vaid muul viisil.

⁹ M. Vutt. Tagaseljaotsuste regulatsiooni kohaldamine kohtupraktikas (01.01. 2006 jõustunud TsMS kohaselt). Kohtupraktika analüüs, 28. august 2007. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/654/TagaseljaotsusedAnalyys7.pdf>.

§ 306 lg 3 järgi korraldab menetluskohustuste kättetoimetamist kohus, muu hulgas ka kohtutäituri vahendusel.

Seega juhul, kui kohtutäitur toimetab kätte menetluskohustuste, peab ta esmajoonel juhendumise TsMS sätestest. Menetluskohustuste kättetoimetamise üldised tingimused kohtutäituri vahendusel sätestab TsMS § 315. Selleks, et kättetoimetamine vastaks seaduse nõuetele, **peab kättetoimetamine olema TsMS-s sätestatud viisil dokumenteeritud**. TsMS § 315 lg 5 esimese lause järgi koostatakse kättetoimetamise kohta **kättetoimetamisteatis**, millel peavad olema märgitud TsMS § 313 lg-s 3 nimetatud andmed:

- 1) dokumendi kättetoimetamise aeg ja koht (lg 3 p 1);
- 2) dokumendi vastuvõtnud isiku nimi ja allkiri, välja arvatud, kui dokument jäeti seaduses märgitud põhjusel tegelikult üle andmata (lg 3 p 7);
- 3) dokumendi vastuvõtmisest keeldumise korral märges selle kohta ja dokumendi mahajätmise koha andmed (lg 3 p 5);
- 4) kui dokument anti üle muule isikule kui saajale, siis selle isiku nimi, kellele on dokument üle antud, ja põhjus, miks kättetoimetamine toimus sellele isikule (lg 3 p 3).

Märkusena tuleb siinkohal lisada, et 1. jaanuaril 2009 jõustunud TsMS muudatustes on kättetoimetamise teatisele kantavate andmete loetelu veelgi täpsustatud ja nüüdsest peavad kättetoimetamisteatisele olema selgelt märgitud ka andmed vastuvõtja isikusamasuse tuvastamise kohta, eelkõige isikut tõendava dokumendi number.

Vastavalt TsMS § 315 lg 2 teisele lausele tagastatakse kättetoimetamisteatis pärast kättetoimetamist viivitamata kohtule.

Tsiviilasjas nr 3-2-1-39-07 leidis tsiviilkolleegium, et TsMS § 306 lg-te 1-3 ja § 315 kohaselt **saab kohtutäituri vahendusel menetluskohustuste õiguslikus mõttes kättetoimetatuks lugeda üksnes siis, kui kohtutäitur on TsMS §-des 306-327 sätestatud kättetoimetamise viise kasutades tagastanud kohtule kättetoimetamisteatise, millest nähtub dokumendi kättetoimetamine adressaadile**. Kolleegiumi arvates saab menetluskohustuste kohtutäituri vahendusel kohtutäituri tasu maksmise tähenduses kättetoimetatuks lugeda **ka siis, kui kohtutäitur on oma menetluskohustuste kättetoimetamisele suunatud tegevusega täitnud need eeldused, mida TsMS § 317 näeb ette dokumendi avalikuks kättetoimetamiseks**.

Riigikohus märkis, et tsiviilkohtumenetluse seadustik ei keela kohtul anda kohtutäiturile juhiseid konkreetse kättetoimetamisviisi kasutamiseks, mistõttu oli maakohul õigus teha täiturile ülesandeks anda dokumendid kostjale üle isiklikult allkirja vastu. Kohtu selline ettekirjutus on põhjendatud, vältimaks asja menetluse venimist tulenevalt TsMS § 412 lg-st 4, samuti TsMS § 415 lg 1 p-st 1. Käesolevas asjas andiski maakohus kohtutäiturile ülesande toimetada menetluskohustuste kätte isiklikult allkirja vastu ja see tähendab, et kohtutäitur ei võinud kasutada muid kättetoimetamise viise.

Kuna menetluskohustuste kättetoimetamine kohtutäituri vahendusel saab olla tulemuslik vaid koostöös kohtuga, on oluline, et kohtu poolt kohtutäiturile antav korraldus oleks selge ja arvestaks konkreetse juhtumi asjaolusid. Kui näiteks maakohus on juba teinud toiminguid menetluskohustuste kostjale üleandmiseks ja tuvastanud, et kostja ei ela rahvastikuregistris märgitud aadressil, siis peab kohus kohtutäiturit sellest ka teavitama. Sellega saab vältida olukorda, kus kohtutäitur teeb menetluskohustuste kättetoimetamisel asjatult dubleerivaid

toiminguid.¹⁰ Käesolevas tsiviilasjas leidis Riigikohus, et kui täiturile kohtu poole antud ülesanne (menetlusedokumentide isiklik kättetoimetamine) jäi täitmata, oleks täitur pidanud pöörduma kohtu poole uute juhtnööride saamiseks.

Kuid kohtu poolt täiturile antav ebapiisav teave juhtumi asjaolude kohta ei anna siiski alust maksta kohtutäiturile seaduses ettenähtud tasu menetlusedokumentide kättetoimetamise eest, kui tegelikult jäi dokument adressaadile kätte toimetamata, sest ka kohtutäituril endal lasub vajaliku teabe kogumise kohustus.

Käesolevas asjas selgitas kohtutäitur välja kostja rahvastikuregistrijärgse elukoha ja püüdis sellel aadressil tagajärjetult kahel korral kostjale menetlusedokumente üle anda. Sellisel juhul oleks kohtutäitur Riigikohtu arvates võinud ise küsida kohtult täiendavaid juhiseid ja muu hulgas ka luba toimetada adressaadile menetlusedokument kätte muul viisil kui isiklikult allkirja vastu.

Sama määruse punktis 5 tegi Riigikohus kohtutäiturile etteheiteid kättetoimetamisele kulunud aja osas. Nimelt nähtus toimiku materjalidest, et kohtu taotluse täitmiseks kulus täituril peaaegu 5 kuud. Riigikohus rõhutas, et selline ajakulu ei pruugi võimaldada kohtul lahendada tsiviilasja mõistliku aja jooksul, mistõttu kohtul on TsMS § 2 alusel õigus määrata kohtutäiturile mõistlik tähtaeg, mille jooksul ta peab esitama kohtule kirjaliku ülevaate menetlusedokumentide kättetoimetamise kohta.¹¹ Tähtaega oleks kohtul võimalik pikendada objektiivsetel põhjustel ja kohtutäituri sellekohase taotluse alusel.

Õiguse ühetaolise kohaldamise huvides märkis Riigikohus määruse punktis 13 veel ka seda, et TsMS § 315 lõigetest 1 ja 4 ning kohtutäituri seaduse (KTS) §-st 25²⁷ tulenevalt on menetlusedokumentide kättetoimetamine kohtutäituri ametikohustuseks. **Seega ei ole kohtutäituril õigust keelduda kohtu antud korraldusest menetlusedokument kätte toimetada**, v.a juhtudel, mil seadus annab kohtutäiturile õiguse keelduda täitetoimingute tegemisest (TMS § 7).

Kohtutäituri tasunõue

Samas kohtuasjas (tsiviilasi nr 3-2-1-39-07) oli kõne all ka kohtutäituri õigus tasule.

KTS § 25²⁷ lg 2 järgi on kohtutäituril õigus nõuda tasu **pärast kättetoimetamist** **esitamist kohtule**, väljastades kohtutäituri tasu otsuse. Eespool viidatud TsMS § 315 lg 2 ja § 313 lg 3 kohaselt peab kättetoimetamistest muu hulgas nähtuma dokumendi kättetoimetamise aeg ja koht. Nendest normidest tuleneb, et kohtutäitur võib nõuda menetlusedokumentide kättetoimetamise eest tasu vaid siis, kui menetlusedokument on adressaadile kätte toimetatud. Kohtutäitur on kohtutäituri seaduse § 2 lg 1 kohaselt avalik-õiguslikku ametit pidav sõltumatu isik, kelle sissetulek kujuneb KTS §-de 21 jj järgi tema ametikohustuste täitmise tulemustest lähtuvalt (vt nt § 23 lg 3). Seega **on seadusest tulenevalt kohtutäituri kanda tasu mittesaamise riisiko, kui tema ametikohustuste hulka kuuluva toimingu tegemine ei vii sihile**. Kõnealuses kohtuasjas leidis tsiviilkolleegium, et kuna menetlusedokumentide kättetoimetamine kuulub kohtu sellekohase korralduse alusel

¹⁰ 1. jaanuaril 2009 jõustunud TsMS § 315 lg 3 muudatustes on samuti arvestatud põhimõttega, et kogu kohtu valduses olev teave tuleks kättetoimetavale isikule üle anda ("Menetlusedokumentide kättetoimetamiseks edastab kohus käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isikule või asutusele kättetoimetatava dokumendi, tema käsutuses oleva teabe varasemate kättetoimetamiskatsete kohta ja isiku teadaolevad kontaktandmed").

¹¹ 1. jaanuaril 2009 jõustunud TsMS muudatused võimaldavad kohtul määrata kuni 60-päevase tähtaja, lähemalt vt analüüsi alajaotus 2.2. p 5.

TsMS §-dest 306 ja 315 lähtuvalt kohtutäituri ametikohustuste hulka ning kohtu juhiseid ei saanud välja lugeda seda, et kohtutäitur pidi kättetoimetamist üritama üksnes kohtu viidatud elukoha aadressil, pidanuks kohtutäitur tegema täiendavaid toiminguid, saavutamaks menetlusdokumendi kättetoimetamist allkirja vastu ja tagastama aadressaadi allkirjaga varustatud teatise kohtule. Ta võis menetlusdokumendi aadressaadile kätte toimetada tulenevalt TsMS §-st 309 mis tahes kohas. Sel juhul oleks olnud olemas ka alus kohtutäiturile tasu maksmiseks.

Kolleegium märkis, et TsMS § 315 lg 1 teises lauses sätestatu, mille kohaselt märgib kohtukantselei ametnik toimikusse, millal ja millisel aadressil saatmiseks on dokument üle antud, omab tähendust üksnes toimiku täitmiseks juhtudel, mil kohtule on teada dokumendi vastuvõtja (eeldatavalt õige) aadress, kinnitamaks nn kättetoimetamismenetluse toimumist. See säte ei tähenda, et kui poole aadress ei ole kohtule teada, siis ei saagi kohtutäiturit menetlusdokumendi kättetoimetamiseks kohustada või et kohtul on võimalik kohtutäiturit kohustada menetlusdokumendi kätte toimetama vaid teatud talle teadaoleval aadressil.

Kolleegium leidis, et kohtutäitur ei saa mõne kättetoimetamisviisi eripärast ning tsiviilkohtumenetluse toimingute tegemise loogikast lähtudes menetlusdokumendi kätte toimetades siiski kasutada kõiki TsMS §-des 306-327 sätestatud kättetoimetamise viise. Ka ei pruugi olla otstarbekas talle sellist kohustust panna. Näiteks ei ole kohtutäituril reeglina võimalik menetlusdokumendi kätte toimetada kohturuumides või kohtuistungil (TsMS § 311). Otstarbekas ei ole kohtutäituri vahendusel avaldada menetlusdokumendi väljavõtet TsMS § 317 alustel väljaandes Ametlikud Teadaanded. Avaldamise peab korraldama kohus. Ka välisriigis kohtudokumendi kättetoimetamine TsMS § 316 alusel eeldab Euroopa Liidu õigusaktide kohaselt reeglina kohtu vastavat tegevust. Lisaks ei saa kohtutäitur menetlusdokumendi kättetoimetamiseks kohustada kohtukordnikku, muud pädevat kohtuametnikku või politseiasutust (TsMS § 315 lg 1 esimene lause).

Ka 3. juuni 2008. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-50-08 (p 10) käsitles Riigikohus küsimust, millal tekib kohtutäituril õigus tasule. Nimelt juhul, **kui kohus oma esialgsete toimingute ja sellele järgneva kohtutäituri tegevuse tulemusena saab lugeda avaliku kättetoimetamise eeldused täidetuks, on kohtutäituril õigus saada tasu.** Selleks peab asja materjalidest nähtuma, et kohus on enda esialgsete kättetoimetamisele suunatud toimingute ning kohtutäituri tegevuse tulemusel lugenud täidetuks TsMS § 317 lg 1 p 1 kohaldamise eeldused. Kohus peab seega kohtutäiturile tasu väljamaksmise otsustamisel kaaluma, kas kohtutäitur on oma tegevusega täitnud TsMS § 317 kohaldamise eeldused. Tsiviilkolleegium leidis, et menetlusdokumendi avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded on võimalik kohtutäituri tegevuse tulemusel ka siis, kui kohus on teinud kohtutäiturile ülesandeks anda dokument kätte isiklikult allkirja vastu. **Kui dokumenti siiski ei õnnestu isiklikult allkirja vastu kätte toimetada, aga Ametlikes Teadaannetes avaldamise eeldused on täidetud, ei ole kohtutäituril vaja pöörduda kohtu poole täiendavate juhiste saamiseks.**

Lisaks eelnevale asus Riigikohus seisukohale, et ka juhul, kui kohus ja hageja oleksid pärast kohtutäituri kirja saamist teinud täiendavaid toiminguid, kuid need ei oleks andnud tulemusi (s.o dokument oleks ikka avaldatud väljaandes Ametlikud Teadaanded), oleks kohtutäituril säilinud õigus tasu saada.

Ka tsiviilasjas nr 3-2-1-52-08 põhjustas vaidluse kohtutäituri tasunõue. Kohus keeldus täiturile tasu välja mõistmast ja leidis, et täitur ei teinud antud juhul piisavalt jõupingutusi selleks, et tal tekiks õigus tasule. Nimelt tagastas kohtutäitur menetlusdokumendid ja märkis kättetoimetamise aktis, et dokumente ei õnnestunud kätte toimetada, kuna puuduvad andmed kostja elu- ja töökoha kohta. Pärast kohtutäiturilt menetlusdokumentide saamist tegi kohus ise täiendavad päringud ja sai lisateavet kostja võimaliku elu- või asukoha kohta.

Kas sama advokaadibüroo teisele advokaadile allkirja vastu kättetoimetamine on kättetoimetamine menetlusosalise esindajale isiklikult allkirja vastu?

Riigikohtu 13. märtsi 2007. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-14-07 (p 10) ja 7. mai 2007. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-40-07 (p 10) käsitlevad küsimust, millal saab menetlusdokumendi lugeda isiklikult allkirja vastu kätte toimetatuks menetlusosalise lepingulisele esindajale. Asja lahendanud maakohus leidis, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku mõttega ei ole kooskõlas, et advokaadibüroosse saadetud kohtukutset tohib kätte anda ainult ühele konkreetsele advokaadile, mitte aga büroo sekretärile või mõnele teisele posti vastuvõtmiseks pädevale isikule. Seejuures tugines maakohus TsMS §-le 319, mille kohaselt menetlusdokument loetakse saajale kättetoimetatuks, kui see on kätte toimetatud tema poolt selleks volitatud isikule, kusjuures eeldatakse, et dokumendi saaja prokuristil või saajalt üldvolituse saanud isikul, samuti saaja nimel dokumente tavaliselt vastuvõtval isikul on ka menetlusdokumentide vastuvõtmise õigus.

Viidatud lahendites on Riigikohus selgitanud, et **tagamaks isiklikku kättetoimetamist allkirja vastu, tuleb menetlusdokumendid toimetada kätte sellele advokaadile, kes toimiku materjalide kohaselt on menetlusosalise esindajaks advokaadivolikirja alusel.** Kui seda ei ole tehtud (nt kui dokumendid on toimetatud kätte teisele samas büroos töötavale advokaadile), siis ei ole menetlusdokumente menetlusosalisele ega tema lepingulisele esindajale isiklikult allkirja vastu kätte toimetatud ning selle tulemusena ei ole menetluse taastamiseks vaja esitada ega põhistada mõjuva põhjuse olemasolu.

Kättetoimetamise instituudi õigusliku reguleerimise seisukohast on seega oluline vahet teha menetlusdokumentide isiklikul kättetoimetamisel allkirja vastu ja menetlusdokumentide tavalisel kättetoimetamisel. Isiklik kättetoimetamine välistab võimaluse menetluse taastamiseks ilma mõjuva põhjuseeta. Antud juhul ei olnud oluline mitte see, kas menetlusdokumendi sai üldse lugeda kättetoimetatuks, vaid see, kas seda sai lugeda kättetoimetatuks esindajale isiklikult allkirja vastu. Käesoleval juhul jäi dokumendi sama büroo teisele advokaadile üleandmisega täitmata just isiklikult allkirja vastu kättetoimetamise nõue.

3.3. Töövaidluskomisjoni otsuse kättetoimetamine

11. jaanuari 2008. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-127-07 (p 12) analüüsis Riigikohus seda, millised õigusnormid kohalduvad töövaidluskomisjoni otsuse kättetoimetamisele. Tsiviilkolleegium ei nõustunud ringkonnakohtu seisukohaga, et töövaidluskomisjoni otsuse kättetoimetamisele saab analoogia alusel kohaldada tsiviilkohtumenetluse seadustiku vastavaid sätteid. ITLS § 4 lg 4 kohaselt on individuaalsete töövaidluste lahendamine kohtus reguleeritud tsiviilkohtumenetluse seadustikuga ITLS-st tulenevate erisustega. Riigikohus leidis, et seadusandja on soovinud tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaldamist individuaalsete töövaidluste lahendamisel üksnes kohtumenetluses. Kuna töövaidluskomisjon ei ole kohtuorgan ja tema otsus ei ole kohtuotsus, siis ei saa töövaidluskomisjoni otsuse kättetoimetamise suhtes kohaldada tsiviilkohtumenetluse seadustiku vastavaid sätteid. Riigikohus märkis, et kuna töövaidluskomisjon on haldusorgan, siis tuleb töövaidluskomisjoni otsuse kättetoimetamisele kohaldada haldusmenetluse seadust (HMS) ja et **töövaidluskomisjoni otsust saab muu hulgas kätte toimetada HMS § 26 lg 3 järgi, mille kohaselt loetakse dokument menetlusosalisele kättetoimetatuks, kui see on kohale**

toimetatud menetlusosalise elu- või asukoha aadressil või kui see on menetlusosalisele postiasutuses allkirja vastu üle antud.

3.4. Kohtuotsuse kättetoimetamise kohustus olenemata otsuse vaidlustamise tähtajast

11. detsembri 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-128-06 (p 26) selgitas Riigikohus, et kohus peab tegema endast oleneva kohtuotsuse kättetoimetamiseks, olenemata otsuse vaidlustamise tähtajast, st ringkonnakohus ei saa jätta kohtuotsust kätte toimetamata üksnes nt TsMS § 670 lõikele 1 tuginedes, mille järgi möödub kassatsioonitähtaeg viie kuu möödumisel ringkonnakohtu otsuse avalikult teatavastegemisest. Sama kehtib maakohtu otsuse kättetoimetamise kohta (TsMS § 632 lg 1). Riigikohus märkis, et otsuse kättetoimetamata jätmine võib olla mõjuvaks põhjuseks apellatsiooni- või kassatsioonitähtaja ennistamisel, kuid kohtulahendi vaidlustamise absoluutse tähtaja möödumine ei lõpeta kohtu kohustust lahend kätte toimetada.

3.5. Kättetoimetamine tsiviilkohtumenetlusteovõimetule isikule

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 3. märtsi 2009. a. määruse kohaselt tsiviilasjas nr 3-2-2-1-09 (p 7) ei oma õiguslikku tähendust menetlusdokumentide kättetoimetamine tsiviilkohtumenetlusteovõimetule isikule, kuna tsiviilkohtumenetlusteovõimetut menetlusosalist esindab kohtus tema seaduslik esindaja. Riigikohus märkis, et kui isik oli maksekäsu kiirmenetluse ajal, sh talle maksettepaneku määruse kättetoimetamise ajal tsiviilkohtumenetlusteovõimetu ning maksettepaneku määrust ei toimetatud kätte tema seaduslikule esindajale, siis ei ole isikule maksekäsu menetlusest seaduse kohaselt teatatud. Selline olukord on vastavalt TsMS § 702 lg 2 p-le 2 teistmise alus.

3.6. Kättetoimetamise dokumenteerimine ja selle õiguslik tähendus

22. oktoobri 2007. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-94-97 (p 12) selgitas tsiviilkolleegium, et reeglina on menetlusdokument TsMS § 307 lg 1 järgi kätte toimetatud alates dokumendi või selle kinnitatud ärakirja või väljatrüki üleandmisest saajale. Menetlusdokumendi üleandmine peab TsMS § 306 lg 2 kohaselt toimuma seaduses sätestatud vormis ning olema nõutavalt dokumenteeritud.

Riigikohtu 7. novembri 2006. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-120-06 (p 9) rõhutatakse, et kui menetlusosaline on juriidiline isik, siis ei saa ainuüksi kohtutoimikusse märgitud isiku nime ja allkirja põhjal lugeda dokumenti TsMS § 311 esimese lause kohaselt¹² kättetoimetatuks. Lisaks saaja nimele ja allkirjale on sel juhul vaja toimikusse lisada mäрге selle kohta, milline seos on dokumendi saajal juriidilise isikuga (nt lepinguline esindaja).

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11. oktoobri 2007. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-84-07 (p 8) märkis tsiviilkolleegium, et kui kättetoimetamisteade ei vasta TsMS § 313 lg 3 p-des 1 ja 3 sätestatule (näiteks kui sellest ei nähtu kättetoimetamise koht, esindusõiguse alus ega põhjus,

¹² TsMS § 311 lause 1 sätestas enne 1. jaanuari 2009 ja sätestab ka praegu, et menetlusdokumendi võib kätte toimetada selle väljastamisega saajale kohturuumides, kui toimikusse on märgitud väljastamise aeg ja saaja on dokumendi kättesaamise kohta andnud allkirja.

miks dokument anti üle muule isikule), siis ei saa menetlusdokumenti lugeda nõuetekohaselt kätte toimetatuks.

Riigikohtu 20. detsembri 2007. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-129-07 (p 6), samuti 28. mai 2008. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-51-08 (p 14) ja 18. detsembri 2008. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-128-08 (p 8) selgitavad, millal saab lugeda menetlusdokumendi kätte toimetatuks juhul, kui kättetoimetamise korda on rikutud. Nimelt sätestab TsMS § 307 lg 3, et kui dokument on jõudnud selle menetlusosalise kätte, kellele dokument tuli kätte toimetada või kellele dokumendi võis seaduse järgi kätte toimetada, kuid kättetoimetamist ei ole võimalik tõendada või **kui on rikutud seaduses sätestatud kättetoimetamise korda, siis loetakse dokument menetlusosalisele kätte toimetatuks alates dokumendi tegelikust saajani jõudmisest.**

Eelnevast nähtub, et kättetoimetamise dokumenteerimise nõuded on küllalt kõrged ja üldiselt tuleb neid järgida selleks, et dokumendi saaks lugeda kätte toimetatuks. Vaid erandjuhul saab dokumenteerimata või kättetoimetamise korda rikkudes menetlusosalisele üle antud dokumente siiski lugeda kätte toimetatuks.

3.7. Kättetoimetamine postisaadetisena. Tähitud kirja saatmise nõuded. Väljastusteade

22. oktoobri 2007. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-94-07 (p 12) rõhutas Riigikohus väljastusteate tähendust, märkides, et dokumendi tähitud kirjaga saatmise korral tõendab dokumendi kättetoimetamist TsMS § 313 lg 1 kohaselt väljastusteade, mis tuleb viivitamata kohtule tagastada. Käesolevas asjas ei nähtunud toimikust, et ringkonnakohtule oleks apellatsioonkaebuse ära kirja ja asja menetlusse võtmise määruse kostjale kätte toimetanud. Kostjale saadetud tähtkirja tagastati ringkonnakohtule hoiutähtaja möödumisel. Toimiku materjalidest ei nähtunud ka seda, et kostja oleks apellatsioonkaebuse ära kirja ja asja menetlusse võtmise määruse saanud kätte hiljem. Seega ei ole nimetatud menetlusdokumendid kostjale nõuetekohaselt kätte toimetatud.

Erandina loetakse dokument TsMS § 307 lg 3 järgi menetlusosalisele kätte toimetatuks alates dokumendi tegelikust saajani jõudmisest, kui dokument on jõudnud menetlusosalise kätte, kellele dokument tuli kätte toimetada või kellele dokumendi võis vastavalt seadusele kätte toimetada, ilma et kättetoimetamist oleks võimalik tõendada või kui on rikutud seaduses sätestatud kättetoimetamise korda. Riigikohus märkis, et **menetlusosalisele helistamine ei tõenda seda, et menetlusdokumendid oleksid tegelikult temani jõudnud.** Ka see, et menetlusosaline saatis ringkonnakohtule e-kirja, milles palus kohtul kohtuistungis edasi lükata juhul, kui tema osavõtt kohtuistungist on vajalik, ei anna alust järeldada, et kostjani on lisaks kohtukutsele jõudnud ka apellatsioonkaebus ja asja menetlusse võtmise määrus. Sellises olukorras ei saa viimatinimetatud menetlusdokumente lugeda kostjale kättetoimetatuks ka TsMS § 307 lg 3 alusel.

Sama otsuse punktis 13 märkis tsiviilkolleegium, et kui menetlusdokumenti ei ole menetlusosalisele võimalik kätte toimetada seetõttu, et menetlusosaline tähitud kirjale ettenähtud tähtaja jooksul järele ei lähe, saab kohus TsMS § 326 järgi menetlusdokumendi kätte toimetada postkasti panekuga.

28. mai 2008. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-51-08 (p 14-15) selgitas Riigikohus, et **ka tähitud kirjaga menetlusdokumenti kätte toimetades võib selle anda seaduses sätestatud juhtudel üle muule isikule kui saajale** (TsMS § 313 lg 2). Sel juhul selgitatakse dokumendi vastuvõtjale kohustust anda dokument esimesel võimalusel üle saajale, kuid kättetoimetamise kehtivus selgituse andmisest ei sõltu. Muuks isikuks on TsMS § 322 lg 1 järgi muuhulgas

menetlusosalisega ühes eluruumis elav isik. Kui isikut, kellele tuleb menetlusdokument kätte toimetada, ei saada tema eluruumis kätte, loetakse dokument TsMS § 322 lg 1 järgi saajale kättetoimetatuks ka kättetoimetamisega tema eluruumis elavale isikule.

Käesolevas asjas omas tähtsust asjaolu, et kostja oli märkinud dokumentides (kaja ja kohtule esitatud avaldus) oma elukohana ühe aadressi, kohus aga toimetab dokumente kätte kostja ema ja elukaaslase kaudu teisel aadressil. Kuna kirja võttis vastu menetlusosalise ema, siis osutus oluliseks teha kindlaks, kas kostja ema oli kostja eluruumis elav isik TsMS § 322 lg 1 mõttes. Riigikohus leidis, et asjaolu, et kostja, kostja ema ja kostja elukaaslane võtsid kostjale saadetud menetlusdokumente vastu teatud aadressil, ei tähenda, et need menetlusdokumendid edastati kostja elukohas.

11. detsembri 2006. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-128-06 (p 26) märkis tsiviilkolleegium, et ringkonnakohtu otsust ei ole toimiku järgi kätte toimetatud vastuhagi järgsele kostjale. Vastav tähtitud kiri on kohtule tagastatud märgetega "ei olnud kodus" ja "hoiutähtaja möödumisel". Seda saaks lugeda kättetoimetamiseks üksnes TsMS §-de 326 ja 327 tingimustel, st kui on selge, et koht, kus dokumenti prooviti üle anda, on tõepoolest saaja elu- või äriruum, dokumenti on proovitud üle anda vähemalt kahel korral oluliselt erinevatel kellaegadel vähemalt kolmepäevase vahega, kättetoimetamine ei ole võimalik ka TsMS §-des 322 ja 323 nimetatud isikutele, hoiustamise kohta on jäetud või edastatud teade TsMS § 327 lg 2 järgi ning kogu eelnimetatu on dokumenteeritud nõuetekohaselt, st TsMS § 313 nõuetele vastavalt väljastusteatel, mis on tagastatud kohtule. Menetlusdokumendi nõuetekohane kättetoimetamine peab nähtuma kohtutoimikust (TsMS § 306 lg 2). **Kui väljastusteade ei ole täidetud nõuetekohaselt ja seetõttu ei saa kättetoimetamist lugeda toimunuks, võib kohus anda menetlusdokumendi postiteenuse osutajale uueks kättetoimetamiseks**, kuna postiteenuse osutaja ei ole vaatamata tasu saamisele dokumenti nõuetekohaselt kätte toimetanud. Täiendava tasu maksmine postiteenuse osutajale puudulikult osutatud teenuse eest kolleegiumi hinnangul põhjendatud ei ole.¹³

Milliseid jõupingutusi peab kohus lisaks dokumentide posti teel edastamisele tegema, et lugeda menetlusdokumendid kätte toimetatuks?

Tsiviilasjas nr 3-2-2-3-09 vaieldi selle üle, kas menetlusdokumente, mida kohus üritas kätte toimetada postiasutuse vahendusel, sai lugeda kätte toimetatuks või mitte. Juhtumi asjaolude kohaselt püüdis kohus toimetada dokumente kätte esmalt hagiavalduses näidatud aadressil ja seejärel rahvastikuregistrisse kantud aadressil. Maakohus edastas menetlusdokumendid avaldaja rahvastikuregistrisse kantud aadressile TsMS § 306 lg 3 alusel postiteenuse osutaja ja kohtukordniku vahendusel. Kättetoimetamise allkirjalehele tehti märkus "abikaasa surm, /isiku nimi/ IBON742910". Kohus tegi tagaseljaotsuse ja saatis selle koopia avaldajale, märkides väljastusteatele, et "inimene on surnud". Riigikohus asus 6. aprilli 2009. a. määruse p-s 7 seisukohale, et maakohus ei ole kasutanud TsMS §-s 315 ettenähtud võimalust toimetada menetlusdokumendid saajale kätte politseiasutuse vahendusel ega TsMS § 306 lg-s 4 sätestatud õigust nõuda menetlusdokumendi kättetoimetamiseks riigi või kohaliku omavalitsuse andmekogu töötlejalt andmeid menetlusosalise elukoha kohta. Ainuüksi **asjaolu tõttu, et hagiavalduse kättetoimetamise teatise kohaselt on avaldajaga samanimeline isik surnud, kuid rahvastikuregistris selle kohta andmed puuduvad, oleks kohus pidanud andmete saamiseks pöörduma teiste asutuste poole**. Kolleegium leidis seega, et antud

¹³ Nagu eespool märgitud, on alates 1. jaanuarist 2009 TsMS § 313 lõiget 6 vastava selge sättega ka täiendatud.

asjaoludel ei saanud menetluskohustusi lugeda avaldajale seaduse kohaselt kätte toimetatuks.

Kaasusest võib järeldada, et kohtul on kohustus kontrollida kättetoimetamise dokumenteerimise tulemust, kui sellest nähtub, et menetlusosaline on väidetavalt surnud. Küsimusele, kui kaugele võiks ulatuda kohtu kontrollkohustus ja kuivõrd tohib kohus oma menetluslikes otsustustes lähtuda kättetoimetajate poolt koostatud dokumendil kajastatud andmetest, ei ole kohtupraktika alusel võimalik üheselt vastata, kuid kui kohtul olemasolevate andmete põhjal (nt kui rahvastikuregistrist ei nähtu isiku surm) tekib põhjendatud kahtlus, siis on ta ilmselt kohustatud asjaolusid täiendavalt kontrollima.

3.8. Menetluskohustuste elektrooniline kättetoimetamine

15. jaanuari 2007. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-132-06 (p 32) märkis Riigikohus, et kohaselt loetakse menetluskohustus elektrooniliselt kätte toimetatuks, kui saaja tagastab kohtule dokumendi kättesaamise kohta kinnituse. Sama sätte kolmandast lausest tulenevalt peab elektrooniline kinnitus olema varustatud saatja digitaalallkirjaga või edastatud muul sellesarnasel turvalisel viisil, mis võimaldab tuvastada saatja ja saatmise aja. Erandina piisab sama sätte järgi kinnitusest ka n-ö lihtelektronkirjaga – näiteks kui kohus on juba sama kohtuasja käigus sellel elektronposti aadressil dokumente edastanud (st vähemalt korra on kohus saanud ka üldnõuete kohase kinnituse) või kui menetlusosaline on ise kohtule avaldanud oma elektronposti aadressi.

Tsiviilasjas nr 3-2-1-54-09 käsitles Riigikohus juhtumit, kus kohus rahuldab hagi tagaseljaotsusega. Kostja esitas otsuse peale kaja ja leidis, et menetlus tuleb taastada, kuna talle ei ole kohtuotsust kätte toimetatud. Harju Maakohus jättis 14.10. 2008. a. määrusega¹⁴ menetluse taastamata ja märkis, et kostja on vastuses hagiavaldusele avaldanud oma elukoha, kuid sellel aadressil ei ole õnnestunud kohtuotsust talle kätte toimetada. Samuti on kostja saatnud kohtule elektronposti aadressilt e-kirja ning palunud kohtuistung edasi lükata. Kohus ka rahuldab selle taotluse ja määras uue istungi ning saatis kohtukutse, mille kättesaamise kohta elektrooniliselt saatis kostja kohtule kinnituse tavalise e-kirja vormis.

Kostja tugines menetluse taastamise nõudes sellele, et kohus on edastanud kohtukutse e-posti ja lihtkirjaga ning kuna kohtukutse kättesaamise kinnitusel ei olnud digitaalallkirja, siis ei saa väita, et ta oleks kohtukutse kätte saanud. Kostja väitis, et kõnealune e-posti aadress kuulub juriidilisele isikule ning aadressile oli vaba juurdepääs kaheksal inimesel ning et ta ei ole kunagi kinnitanud ega avaldanud kohtule, et e-posti aadress, millelt ta edastas kohtule avalduse, on tema oma ja et sellele võib edaspidi turvaliselt edastada menetluskohustusi.

Tallinna Ringkonnakohus jättis oma 19. detsembri 2008. a. määrusega maakohtu määruse muutmata ja leidis TsMS § 314 lõikele 4 tuginedes, et elektrooniline kinnitus ei pea olema varustatud saatja digitaalallkirjaga, kui kohus on juba sama kohtuasja käigus sellel elektronposti aadressil dokumente edastanud või kui menetlusosaline on ise avaldanud kohtule oma elektronposti aadressi. Ringkonnakohus leidis, et maakohus luges õigesti kohtukutse kätte toimetatuks isiklikult ega pidanud vastavalt seadusele vajalikuks kinnituse varustamist digitaalallkirjaga. Seega asus ringkonnakohus seisukohale, et juhul, kui isik saadab mingilt e-posti aadressilt kohtule oma dokumendi ja talle seejärel edastatakse sellele e-posti aadressile menetluskohustus, mille kättesaamist ta kinnitab, võib edaspidi talle selliselt

¹⁴ Tsiviilasja number KIS-is 2-08-238.

menetlusdokumente edastada ja et oma õiguslikult jõult on selline kättetoimetamise viis võrdsustatud isiklikult allkirja vastu kättetoimetamisega.

Riigikohus tühistas esimese ja teise astme kohtulahendid ja saatis asja menetluse jätkamiseks Harju Maakohtule. Riigikohus märkis, et kohtud on ebaõigesti kohaldanud TsMS § 415 lg 1 punkti 2, mille kohaselt võib kostja sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust esitada kaja, kui tagaseljaotsus on tehtud kostja kohtuistungile ilmumata jäämise tõttu ja kohtukutse on toimetatud kostjale või tema esindajale kätte teisiti kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega või kohtuistungil.

Antud juhul ei toimetatud kostjale ega tema esindajale kohtukutset kätte isiklikult allkirja vastu. Kostja saatis küll tavalise e-kirjaga kohtule elektroonilise kinnituse, et ta on saanud kohtukutse kätte, (mis on piisav, et lugeda kohtukutse kättetoimetatuks TsMS § 314 lg 4 kolmanda lause kohaselt, nagu maakohus õigesti leidis), kuid kinnitusel ei olnud digitaalallkirja. Digitaalallkirja seaduse § 3 lg 1 kohaselt on digitaalallkirjal samad õiguslikud tagajärjed nagu omakäelisel allkirjal, kui seadusega ei ole neid tagajärgi piiratud ning on tõendatud allkirja vastavus digitaalallkirja seaduse § 2 lg 3 nõuetele.

Riigikohus kordas 26. märtsil 2009 tsiviilasjas nr 3-2-1-19-09 tehtud määruses väljendatud seisukohta, et **TsMS § 415 lg 1 teist lauset ei ole võimalik laiendavalt tõlgendada, sest see on niigi erand TsMS § 415 lg 1 esimese lause suhtes, mis näeb ette kaja esitamisel mõjuva põhjuse väljatoomise nõude.** Laiendav tõlgendamine tooks kaasa olukorra, mil hoolimata teise lause selgest regulatsioonist oleks kostjal vajalik kaja esitamiseks põhistada mõjuv põhjus.

Lisaks eelnevale rõhutas tsiviilkolleegium tsiviilasjas nr 3-2-1-54-09 (määruse p 13) siiski ka TsMS § 45 lõikes 4 (alates 1. jaanuarist 2009 kehtivas redaktsioonis) ette nähtud võimalust, mille kohaselt võib kohus trahvida menetlusosalist, kes on pahatahtlikult takistanud asja õiget, kiiret ja võimalikult väikeste kuludega menetlemist. Sama lõike alusel on menetluse pahatahtliku venitamise eest võimalik määrata ka kuni seitsme ööpäevane arest. Sellega viitas Riigikohus asjaolule, et **kuigi eelkirjeldatud kaasuses oli menetluse taastamine seaduse mõtte kohaselt ainuvõimalik menetlusõiguslik tagajärg, on kohtul siiski võimalik (ja soovitatav) reageerida menetlusosalise pahausksele käitumisele omapoolse sanktsiooniga.**

3.9. Kättetoimetamine menetlusosalisele vs kättetoimetamine menetlusosalise esindajale

Riigikohtu 15. jaanuari 2007. a. otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-132-06 (p 32) käsitles tsiviilkolleegium küsimust, kas menetlusdokumendid tuleb saata nii menetlusosalisele kui ka esindajale. Riigikohus märkis, et TsMS § 321 lõike 1 kohaselt toimetab kohus menetlusdokumendid, sh kohtulahendi kätte ja saadab muud teated üksnes menetlusosalise esindajale, kui kohus ei pea vajalikuks nende saatmist lisaks menetlusosalisele isiklikult. Seega **peab kohus toimetama dokumendi menetlusosalise esindajale kätte ka siis, kui ta annab selle üle menetlusosalisele isiklikult.**

Riigikohus juhtis antud asjas tähelepanu ka TsMS §-dele 311 ja 319, millest tulenevalt peab kohus kohturuumides menetlusdokumendi üleandmisel saaja esindajale, kes ei ole kohtumenetluses esindajaks, täiendavalt kontrollima saaja esindusõigust ning esindusõiguse õiguslik alus peab nähtuma toimikust. Kirjaliku volituse esitamisel tuleb see (või selle ärakiri) jätta üldjuhul toimikusse. Muule isikule dokumendi kättetoimetamisel tähitud kirjaga tuleb TsMS § 313 lg 2 p 3 järgi märkida väljastusteatel ka seda, miks kättetoimetamine toimus just sellele isikule, mh tema esindusõiguse alus.

11. oktoobri 2007. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-84-07 (p 10) analüüsis Riigikohus küsimust, kas juhul, kui kohus toimetab menetluskohaldamise kätte esindajale, peab ta põhistama otsust mitte toimetada dokumenti kätte menetlusosalisele isiklikult. Riigikohus kordas varasemat seisukohta, et **eelkõige tuleb menetluskohaldamine toimetada kätte isiku esindajale**; menetlusosalisele endale kättetoimetamine on täiendav. TsMS § 321 lg 1 kohaselt toimetab kohus dokumendid (sh kohtulahendi) kätte ja saadab muud teated üksnes menetlusosalise esindajale, kui kohus ei pea vajalikuks nende saatmist lisaks menetlusosalisele isiklikult. Kolleegium on ka 31. jaanuari 2007. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-144-06 (p 22) leidnud, et TsMS § 321 järgi tuleb kaebus toimetada kätte nimelt menetlusosalise esindajale ning isiklikult menetlusosalisele võib otsuse kätte toimetada üksnes täiendavalt. Sama seisukohta kinnitab ka 15. jaanuari 2007. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-132-06 (p 32), milles kolleegium märkis, et **kohus peab toimetama dokumendi menetlusosalise esindajale kätte ka siis, kui ta annab selle üle menetlusosalisele isiklikult**.

Põhimõtet, mille kohaselt primaarne on kättetoimetamine esindajale ja mille kohaselt menetlusosalisele võib, aga ei pea dokumente kätte toimetama, on tsiviilkolleegium väljendanud ka 20. detsembri 2007. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-129-07 (p 6) ja 18. detsembri 2008. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-128-08 (p 8).

3.10. Kättetoimetamine advokaadile

5. jaanuari 2009. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-135-08 (p 10) selgitas Riigikohus, et menetluskohaldamise kätte saab lugeda kätte toimetatuks selle üleandmisega esindajaks oleva advokaadi advokaadibüroo sekretärile. Ka 11. oktoobri 2007. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-84-07 (p 9) leidis tsiviilkolleegium, et **menetluskohaldamise kätte saab kätte toimetada advokaadile kui lepingulisele esindajale TsMS § 323 järgi ka advokaadibüroos**, kuna TsMS § 321 lg 1 mõtte kohaselt toimetataksegi menetluskohaldamised eelduslikult kätte üksnes lepingulisele esindajale, kes tegeleb oma kutsetööga advokaadibüroos. Seega tuleb menetluskohaldamise kättetoimetamisel lepingulisele esindajale advokaadibüroo kaudu kohaldada TsMS § 323 lg-t 1 (koostoimes sama paragrahvi lõikega 2).

3.11. Avalik kättetoimetamine

4. juuni 2008. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-52-08 rõhutas Riigikohus, et alates 1. jaanuarist 2007 kehtiva TsMS § 317 lg 1 p 1 kohaselt võib menetlusosalisele menetluskohaldamise kätte avalikult kätte toimetada ka juhul, kui isik ei ela registris märgitud aadressil.¹⁵

¹⁵ Seaduse varasem redaktsioon võimaldas avalikku kättetoimetamist juhul, kui menetlusosalise aadress ei olnud kantud registrisse ega olnud kohtule ka muul viisil teada (ja dokumente ei olnud võimalik kätte toimetada ka muul viisil). 1. 01. 2009. a. seisuga kehtiva TsMS § 317 lg 1 p 1 kohaselt võib menetlusosalisele kohtu määruse alusel toimetada menetluskohaldamise kätte avalikult, kui menetlusosalise aadress ei ole kantud registrisse või kui isik ei ela registris märgitud aadressil ning isiku aadress või viibimiskoht ei ole kohtule muul viisil teada ja kui dokumenti ei saa kätte toimetada isiku esindajale ega dokumendi kättesaamiseks volitatud isikule või muul TsMS VI osas sätestatud viisil.

4. Maakohtute ja ringkonnakohtute praktika

4.1. TsMS § 323: kättetoimetamine äriruumides

Dokumentide äriruumis kättetoimetamise keskseks küsimuseks on praktikas see, **kes võib olla isikuks, kellele dokumendi äriruumis üleandmisega saab menetlusedokumendi lugeda menetlusosalisele kätte toimetatuks.**

Seda küsimust käsitles näiteks Tallinna Ringkonnakohtu 22. jaanuari 2009. a. määrus tsiviilasjas nr 2-08-83561. Määruskaebuse esitaja väitis, et väljastusteatele alla kirjutanud isik ei ole kaebuse esitajaga töösuhtes ega ka mitte mingis muus suhtes. Kaebuse esitaja tunnistas, et reaalselt sai ta kohtumääruse küll kätte, kuid võrreldes väljastusteatel märgituga oluliselt hiljem. Ringkonnakohus asus seisukohale, et kuna dokumendi vastuvõtnud isik oli osaühingu kodulehe andmetel ühingu jurist, siis on tegemist isikuga, keda TsMS § 323 lg 2 kohaselt saab pidada juriidilise isiku äriruumis püsivalt viibivaks töötajaks või muuks sarnase lepingu alusel juriidilisele isikule püsivalt teenust osutavaks isikuks.

Tallinna Ringkonnakohtu 26. augusti 2008. a. määruses tsiviilasjas nr 2-07-17574 on vastavaks õigustatud isikuks peetud ka kostja lepingulise esindaja assistenti.

Tallinna Ringkonnakohtu 31. märtsi 2009. a. määruses tsiviilasjas nr 2-08-16501 on lähemalt analüüsitud menetlusedokumendi juriidilisele isikule kättetoimetamisega seonduvat. Nimetatud määruses märgitakse: *"TsMS § 323 lg 2 koostoimes § 323 lg-ga 1 laiendab TsMS §-s 319 sätestatud võimalusi juriidilisele isikule menetlusedokumendi kättetoimetamiseks. Kui TsMS § 319 võimaldab lugeda menetlusedokumendi üldjuhul kätte toimetatuks tavaliselt saaja nimel dokumente vastuvõtvale isikule dokumendi üleandmisega (materiaalõiguslikku analoogi vt TsÜS § 118 lg-s 2 ja § 121 lg-s 2), siis TsMS § 323 võimaldab menetlusedokumendi kättetoimetatuks lugeda dokumendi üleandmisega ka muudele töötajatele, kes püsivalt viibivad juriidilise isiku äriruumis või osutavad talle muu sarnase lepingu alusel püsivalt teenuseid, sõltumata sellest, kas nad on volitatud isiku nimel dokumente vastu võtma või kas nende puhul tuleks eeldada sellise volituse olemasolu. Tavaliselt dokumente vastuvõtva isikuks TsMS § 319 tähenduses võib reeglina lugeda sekretäri või sellega sarnasel ametikohal töötavat isikut, TsMS § 323 korral lisanduvad ka muud töötajad (nt kantselei töötajad, turvateenistujad)."*

Üheks lahendiks, mis tegeleb äriruumides kättetoimetamise teemaga ja väärrib analüüsi autori arvates põhjalikumalt käsitlemist, on Tartu Ringkonnakohtu 31. augusti 2007. a. määrus tsiviilasjas nr 2-07-18072. Riigikohus küll tühistas nimetatud määruse oma 11. jaanuari 2008. a. määrusega tsiviilasjas nr 3-2-1-127-07, kuid järgnevalt käsitletav küsimus puudutab ringkonnakohtu määruse motivatsiooni seda osa, mida Riigikohus eraldi ei käsitlenud (vt käesoleva analüüsi alajaotus 3.3.). Riigikohus leidis antud asjas, et töövaidluskomisjoni otsuse kättetoimetamisele ei kohaldu TsMS-i sätted, kuid samas aktsepteeris põhimõtteliselt seda, et haldusmenetluse seaduse (HMS) alusel on võimalik lugeda dokument kättetoimetatuks, kui on tuvastatud, et kostja korraldas saadetiste vastuvõtmise registrijärgsel aadressil sel viisil, et saadetised võttis vastu teise samal aadressil registreeritud juriidilise isiku töötaja.

Kaasuse asjaolude kohaselt anti juriidilisele isikule adresseeritud dokumendid üle teise, samal aadressil tegutseva juriidilise isiku töötajale. Jättes kõrvale asjaolu, et tegemist oli töövaidluskomisjoni otsusega ja et Riigikohtu seisukoha kohaselt kohalduvad antud juhul hoopis HMS sätted, võib püstitada küsimuse, kas sarnastel asjaoludel saaks kohtudokumendid lugeda kätte toimetatuks ka TsMS § 323 alusel.

Tartu Ringkonnakohus leidis, et alus TsMS § 323 kohaldamiseks on olemas ja põhjendas oma seisukohta järgnevalt: *"Asja materjalidest nähtuvalt asuvad kõnesoleva aktsiaseltsi äriruumid*

OÜ D äriruumidega samal aadressil. Ringkonnakohus leiab, et kuigi samas äriruumis töötav A.V. ei ole OÜ D töötaja, saab teda vaatamata sellele käsitleda osaiühingule adresseeritud dokumendi vastuvõtmisel TsMS § 323 lg 1 sätte tähenduses muu töötajana, kes püsivalt viibib juriidilise isiku äriruumis või osutab talle muu sarnase lepingu alusel püsivalt teenuseid. Asjaolude põhjal saab eeldada, et OÜ D oli korraldanud oma posti vastuvõtu tema töötajate äraolekul selliselt, et selle võtavad vastu samades äriruumides asuva AS N töötajad. Kohtu veendumust nimetatud eelduse kehtivuse osas tugevdab asjaolu, et kõnesoleval aadressil asuvate äriühingute juhatuse liikmed on omavahel seotud (AS N juhatuse liige M.W. osaleb koos OÜ D juhatuse liikme P.J.A.-ga samal aadressil asuvate AS B ning OÜ H juhtimises). Kõnesolevate äriühingute seotust kinnitab samuti määruskaebusele lisatud AS N juhatuse esimehe E.T. seletuskiri, milles on muuhulgas märgitud, et "[dokumendid vastu võtnud]...A.V. ei teinud midagi firma huvidega vastuolus olevat, vaid aitas üksnes firma koostööpartneril infot paremini kätte saada."

Tartu Ringkonnakohtu seisukohast nähtuvalt oleks seega võimalik lugeda menetlusdokumendid kätte toimetatuks ka nende üleandmisega teise samades ruumides asuva äriühingu töötajale, eeldusel, et sel äriühingul on piisav seos menetlusosaliseks oleva äriühinguga.

Kohtumääruse põhjendamine

Tsiviilasjas nr 2-08-29603 vaidlustas juhatuse liige registripidaja trahvimääruse ja väitis muu hulgas, et talle ei ole määrust kätte toimetatud. Tallinna Ringkonnakohtu 27. oktoobri 2008. a. määruses oli märgitud: *"Määrus on esmakordselt postitatud juhatuse liikme rahvastikuregistri järgsel aadressil /--/. Kiri on tagastatud hoiutähtaja möödumise tõttu. Teistkordselt on trahvimäärus postitatud äriühingu registrisse kantud aadressil XXX maakond, XXX vald, XXX. Registriosakonnale tagastati 2. aprillil 2007. a. allkirjastatud määruse kättetoimetamisteade. TsMS § 323 lõike 1 kohaselt loetakse menetlusdokument majandus- või kutsetegevuses tegelevale füüsilisele isikule kättetoimetatuks, kui see toimetatakse kätte tema äriruumis püsivalt viibivale töötajale või talle muu sarnase lepingu alusel püsivalt teenuseid osutavale isikule, kui füüsiline isik ise tavalisel tööajal äriruumis ei viibi ja ei saa dokumenti vastu võtta. Seega oli osaiühingu juhatuse liikmele tagatud mõistlik võimalus trahvimisteate kättesaamiseks ning sellega tutvumiseks."*

Ringkonnakohtu määrusest ei nähtunud, et kohus oleks kontrollinud, kes võttis osaiühingu asukohas menetlusdokumendi vastu. Seaduse kohaselt on äriruumis kättetoimetamise eelduseks see, et dokument toimetatakse kätte seal püsivalt viibivale töötajale või muu sellesarnase lepingu alusel talle püsivalt teenuseid osutavale isikule, kui füüsiline isik ise ei viibi tavalisel tööajal äriruumis või kui ta ei saa dokumenti vastu võtta.

Analüüsi autori arvates ei piisa seega, et kohus tuvastab vaid fakti, et väljastustele kantud andmete kohaselt on dokument kätte toimetatud majandus- või kutsetegevusega tegeleva füüsilise isiku äriruumis.

TsMS § 318 lg 2 sätestab, et juriidilise isiku või ametiasutuse puhul toimetatakse menetlusdokument kätte juriidilise isiku või ametiasutuse seaduslikule esindajale, kui TsMS-st ei tulene teisiti ja TsMS § 323 lõigete 1 ja 2 koostoimes kuulub kontrollimisele ka see, kes on dokumendi vastu võtnud isik. **Praegusel juhul ei nähtu lahendist, kas väljastusteatel**

selle kohta üldse teavet oli ja kui oli, siis milline see teave oli, mistõttu määruse motivatsioon ei võimalda mõista resolutsiooni põhjendatust.¹⁶

4.2. Isiklik allkirja vastu kättetoimetamine juriidilisele isikule

Analüüsi käigus uuritud lahenditest ilmnes, et varasemas (eelkõige 2006. a.) kohtupraktikas esines eksimusi juriidilisele isikule isiklikult allkirja vastu kättetoimetamise tõlgendamisel, näiteks leiti Tallinna Ringkonnakohtu 25. oktoobri 2006. a. määruses tsiviilasjas nr 2-06-1107, et isiklikult allkirja vastu kätte toimetamiseks saab lugeda ka kättetoimetamist ühingu sekretärile, kes on TsMS § 319 alusel dokumendi saaja nimel dokumente tavaliselt vastuvõttev isik ning kelle puhul tuleb eeldada, et tal on ka menetluskohas dokumentide vastuvõtmise õigus. Antud määruses märkis ringkonnakohus, et TsMS § 319 alusel menetluskohas dokumendi kätteandmine tuleb lugeda juriidilisele isikule dokumendi kättetoimetamiseks TsMS 415 lg 1 p 1 mõttes seetõttu, et juriidiline isik on õiguslik abstraktsioon, kes tegutsebki üksnes esindaja kaudu.

9. aprilli 2007. a. määruses tsiviilasjas nr 2-06-25538 märkis ringkonnakohus sarnastel asjaoludel tehtud lahendis aga juba Riigikohtu seisukohale¹⁷ tuginedes, et menetluse taastamiseks on alust sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust, kuna asja materjalide kohaselt on dokumendid toimetatud kätte ühingu asukohas sekretär-raamatupidajale, seega mitte juriidilisele isikule isiklikult allkirja vastu.

Ka Tallinna Ringkonnakohtu 15. aprilli 2008. a. määrus tsiviilasjas nr 2-06-26587 (p 10) käsitles menetluskohas dokumendi üleandmist juriidilisele isikule isiklikult allkirja vastu. Ringkonnakohus märkis, et menetluskohas dokument anti edasiandmiseks üle Tallinnas Roosikrantsi tänavas asuva büroohoone administraatorile. Asja materjalidest ei nähtunud, et administraator oleks kostja seaduslik ega lepinguline esindaja TsMS § 218 tähenduses. TsMS § 323 võimaldab menetluskohas dokumendi kättetoimetatuks lugeda dokumendi üleandmisega muudele töötajatele, kes püsivalt viibivad juriidilise isiku äriruumis või osutavad talle muu sarnase lepingu alusel püsivalt teenuseid, sõltumata sellest, kas nad on volitatud isiku nimel dokumente vastu võtma või kas nende puhul tuleks eeldada sellise volituse olemasolu. Kuid ringkonnakohus rõhutas, et viidatud sättes nimetatud kättetoimetamise viisi ei saa lugeda dokumendi kättetoimetamiseks juriidilisele isikule või tema esindajale isiklikult allkirja vastu TsMS § 415 lg 1 p 1 tähenduses. TsMS § 415 lg 1 p 1 tähenduses **saab dokumendi juriidilisele isikule või tema esindajale isiklikult allkirja vastu kättetoimetatuks lugeda vaid siis, kui nimetatud sätte alusel dokumenti vastuvõttev isik on ühtlasi ka juriidilise isiku lepinguline esindaja TsMS § 218 tähenduses või juriidilise isiku seaduslik esindaja.**

¹⁶ Samal viisil on vormistatud ka Tallinna Ringkonnakohtu 30. oktoobri määrus tsiviilasjas nr 2-08-5159.

¹⁷ RKTKm 13.03.2007 nr 3-2-1-14-07.

4.3. Kättetoimetamine lihtkirjaga TsMS § 314 lg 8 alusel¹⁸

18. mai 2009. a. määrusega tsiviilasjas nr 2-08-12965 keeldus Tallinna Ringkonnakohus apellatsioonkaebust menetlusse võtmast ja tagastas kaebuse läbivaatamatult selle esitajale, sest apellant ei kõrvaldanud kaebuse puudusi. Kaebuse käiguta jätmise määrust ei õnnestunud apellandile tähitud kirjaga kätte toimetada ja see saadeti talle lõpuks kohtule teadaoleval aadressil lihtkirjaga.

Ringkonnakohus märkis määruses, et TsMS § 200 lg 1 kohaselt on menetlusosaline kohustatud kasutama oma menetlusõigusi heauskselt, mis hõlmab ka kohustust teatada kohtule ja teistele menetlusosalistele viivitamata oma aadressi või sidevahendite andmete muutumisest. Ringkonnakohus edastas apellandile määruse neljal korral tähitud kirjaga kaebuses märgitud aadressile, kuid kirjad tagastati märkusega "hoitühtaja möödumisel", millest võis järeldada, et apellant ei olnud teavitanud kohut aadressi muudatusest. Ringkonnakohus kohaldas TsMS § 314 lõiget 8, mille kohaselt võib juhul, kui kohus on saanud samas menetluses või hiljuti muus menetluses isikule Eesti aadressil menetlusdokumente kätte toimetada ja ei ole andmeid aadressi muutumise kohta, menetlusdokumendi toimetada isikule kätte lihtkirjaga tema nõusolekuta, postitades lihtkirja sellel aadressil ja märkides toimikusse postitamise andmed. Sel juhul loetakse menetlusdokument kätte toimetatuks kolme tööpäeva möödumisel postitamisest, kui kohus ei määra kättetoimetatuks lugemiseks pikemat tähtaega. Kuna antud juhul postitati määrus lihtkirjaga 9.04.2009, siis luges ringkonnakohus määruse kätte toimetatuks alates 12.04.2009.

Märkusena tuleks kõnealuse kohtulahendi kohta lisada, et ringkonnakohus on antud juhul eksinud tähtaja arvutamisel. Kolm tööpäeva möödus antud juhul siiski 15. aprillil, sest 2009. aastal oli 10. aprill Suur Reede ehk riigipüha ning 11. ja 12. aprill langesid nädalavahetusele. Lisaks tähendab kättetoimetatuks lugemine kolme tööpäeva möödumisel seda, et **kätte toimetatuks saab dokumendi lugeda alates neljandast tööpäevast**. Seega sai analüüsi autori arvates määruse praegusel juhul kättetoimetatuks lugeda alates 16. aprillist.

4.4. Kättetoimetamine postkasti panekuga

Tsiviilasjas nr 2-08-52075 oli poolte vahel vaidlus selle üle, kas kohtutäitur on täitemenetluses järginud kättetoimetamise sätteid. Kohtutäitur toimetas täitedokumendid võlgnikule kätte väidetavalt postkasti panekuga, olles enne käinud võlgnikust juriidilise isiku registrijärgsel aadressil 2. juunil 2008 kell 18.55 ja 5. juunil 2008 kell 13.15. Võlgnik-avaldaja viitas sellele, et talle ei ole täitemenetluse algatamise teadet ega konto arestimise akti kätte toimetatud. Muu hulgas väitis avaldaja, et kohtutäitur oleks pidanud toimetama dokumendid talle kätte tähitud kirjaga (TsMS § 313). Samuti tõi võlgnik vastuväitena välja asjaolu, et äriühingule ei saa dokumente kätte toimetada väljaspool äriühingu tööaega.

Harju Maakohus leidis oma 12. detsembri 2008. a. määruses, et kohtutäitur võib siiski kasutada kõiki seaduses sätestatud kättetoimetamise viise ning TsMS §-s 326 sätestatud kättetoimetamise viisi kasutamine ehk dokumentide postkasti panek ei eelda, et kohtutäitur oleks eelnevalt üritanud menetlusdokumenti kätte toimetada tähitud kirjaga.

¹⁸ TsMS § 314 lg 8 sätestab: Kui kohus on saanud samas menetluses või hiljuti muus menetluses isikule Eesti aadressil menetlusdokumente kätte toimetada ja ei ole andmeid aadressi muutumise kohta, võib menetlusdokumendi toimetada isikule kätte lihtkirjaga ka tema nõusolekuta, postitades lihtkirja sellel aadressil ja märkides toimikusse postitamise andmed. Sel juhul loetakse menetlusdokument kätte toimetatuks kolme tööpäeva möödumisel postitamisest, kui kohus ei määra kättetoimetatuks lugemiseks pikemat tähtaega.

Maakohus märkis, et antud asjaoludel on oluline teha kindlaks, **kas kohtutäitur üritas dokumente üle anda vähemalt kahel korral oluliselt erinevatel kellaaegadel ja vähemalt kolmepäevase vahega.** Kohus nõustus avaldaja vastuväitega, et äriühingule tuleb menetlusdokumente üle anda tööajal, s.o ajal, mil mõistlikult võttes võiks olla tõenäoline, et keegi viibib äriühingu tegevuskohas. Kuigi TsMS § 326 lg 2 ei näe otseselt ette, millisesse ajavahemikku peavad kättetoimetamise üritused jääma, on kohtu hinnangul üheselt selge, et **isik, kes üritab dokumenti TsMS § 326 tähenduses kätte toimetada, peab tegema mõistliku pingutuse selleks, et dokumendi adressaati tabada.** Selleks, et hinnata, kas dokumenti kättetoimetav isik tegi seejuures mõistliku pingutuse, tuleb muuhulgas arvestada ka seda, kas kättetoimetaja järgis vajalikku hoolsust ning tegi sellise pingutuse, mida teeks üks mõistlik isik, kui ta soovib äriühingule dokumente kätte toimetada ja neid isiklikult üle anda. Seejuures tuleb eristada seda, kas dokumenti üritatakse üle anda äriühingule või füüsilisele isikule. Ei saa eeldada, et äriühing tegutseks väljaspool tööaega. Käesoleval juhul ei esinenud ka asjaolusid, mille alusel võinuks kohtutäitur eeldada, et tal õnnestub konkreetse äriühingu puhul kedagi väljaspool tööaega kontoris tabada. Mõistlik isik, kes oma kohustuste täitmisel näitab üles piisavat hoolsust ja siirast huvi oma kohustuste täitmise vastu, peab eeldama, et juhul, kui ta läheb väljaspool tavalist tööaega (kell 18.55 esmaspäeva õhtul) äriühingu kontoris, siis väga suure tõenäosusega ta sealt kedagi eest ei leia. Seetõttu peaks üritama dokumente üle anda viisil ja ajal, mil dokumentide üleandmine peaks olema tõenäoliselt võimalik. TsMS § 326 lg-s 2 sätestatud nõuded on kehtestatud selleks, et tagada, et enne dokumendi postkasti panekut üritataks seda reaalselt, mõistliku pingutusega üle anda. Eespool toodud asjaolude tõttu ei saanud järeldada, et kättetoimetaja oleks käesolevas asjas teinud mõistliku pingutuse dokumentide kättetoimetamiseks. Eelnevast tulenevalt asus kohus seisukohale, et TsMS § 326 lg-s 2 sätestatud kättetoimetamise eeldused ei olnud täidetud ja seetõttu ei saanud dokumenti lugeda TsMS § 326 tähenduses kätte toimetatuks.

Maakohtu seisukohaga nõustus 18. veebruari 2009. a. määruses ka Tallinna Ringkonnakohus.

Menetlusdokumentide (antud juhul oli tegemist täitekutsega) postkasti panekuga kätte toimetamist käsitles ka tsiviilasi nr 2-07-5859.

Avaldaja-võlgnik esitas kaebuse kohtutäituri tegevuse peale, kuna leidis, et kohtutäitur ei ole talle täitekutset nõuetekohaselt kätte toimetanud, sest dokumendi kättetoimetamine postkasti panekuga on erandjuhtum, mida avaldaja arvates saab kasutada alles siis, kui teised võimalused on ammendunud. Kuna kohtutäitur jättis postkasti lihtkirja ümbriku märkusega "27.12.2006 kell 19.50 – postkasti" ega kasutanud teisi alternatiivseid täitmisteate kätteandmise viise, siis algatati täitemenetlus avaldaja arvates põhjendamatult ning rikkudes TsMS § 314 lõigetes 1 ja 4 sätestatud korda.

Harju Maakohus selgitas 9. aprilli 2007. a. määruses, et kui menetlusdokumenti ei ole võimalik kätte toimetada, kuna seda ei saa üle anda elu- või äriruumis, loetakse dokument kättetoimetatuks dokumendi panemisega elu- või äriruumi juurde kuuluvasse postkasti või muusse sellesarnasesse kohta, mida saaja kasutab posti kättesaamiseks ja mis harilikult tagab saadetise säilimise (TsMS § 326 lg 1). Postkasti paneku eeldusena peab menetlusdokumenti enne olema proovitud saajale isiklikult üle anda vähemalt kahel korral oluliselt erinevatel kellaaegadel vähemalt kolmepäevase vahega. Maakohus leidis, et need eeldused olid antud juhul täidetud. Kohtutäituri täitmisteate aktist nähtuvalt prooviti täitmisteadet võlgnikule isiklikult kätte anda 12.12.2006 kell 12.10 ja 19.12.2006 kell 19.05. Menetlusdokument pandi postkasti, mis kuulus avaldaja eluruumi juurde ja mis tagas saadetise säilimise. Avaldaja sai kohtutäituri saadetise postkastist kätte, mida tunnistab ka avaldaja ise. Maakohus märkis, et **seadus ei sätesta menetlusdokumentide kättetoimetamise võimaluste kasutamise**

kohustuslikku järjekorda ning kohtutäitur ei pea kasutama alternatiivseid viise, kui üks viis on täidetud.

Tallinna Ringkonnakohus nõustus oma 6. septembri 2007. a. määruses maakohtuga. Määruskaebuses tõi avaldaja esile veel mõned asjaolud, millele tuginedes ta leidis, et maakohtu seisukoht ei ole õige. Esiteks valis kohtutäitur avaldaja arvates täitmisteate kättetoimetamiseks ebatavalise aja – jõulupühade aja. Avaldaja leidis, et üldtunnustatud on tava, et 24. detsembrist kuni 06. jaanuarini kestavad jõulupühad. Teiseks valis kohtutäitur täitekutse üleandmiseks väidetavalt ebasobivad kellaajad: kell 12.10 ei ole enamik inimesi kodus, kell 19.05 ei ole inimestest kodus vähemalt pooled.

Ringkonnakohus selgitas aga, et menetlusdokumentide kättetoimetamise üksikasjaliku reguleerimise eesmärgiks on dokumentide adressaadini jõudmise tagamine, mis antud juhul ka saavutati. Seetõttu on määruskaebuse väited detsembrikuu kui jõulukuu ebasobivusest menetlustoimingute tegemiseks asjakohatud ja pahatahtlikud (lisaks ei ole ei 12. ega ka 19. detsember jõulupühad). Ringkonnakohtu arvates olid ka kättetoimetamise kellaajad sellised, mida saab lugeda seaduse mõtte kohaselt piisavalt erinevaks.

4.5. Avalik kättetoimetamine

19. märtsi 2008. a. määruses tsiviilasjas nr 2-08-6911 lahendas Tallinna Ringkonnakohus trahvimääruse kättetoimetamisega seotud vaidlust. Nimelt määras registripidaja äriühingu juhatuse liikmele trahvi majandusaasta aruande esitamata jätmise eest. Trahvimäärus postitati väljastusteatega esmalt juhatuse liikme rahvastikuregistrisse kantud aadressile, kuid Eesti Post tagastas kirja hoiutähtaja möödumise tõttu. Teistkordselt saadeti trahvimäärus osäühingu registrisse kantud aadressile. Ka see kiri tagastati hoiutähtaja möödumise tõttu. Kuna juhatuse liikmele ei õnnestunud trahvimäärust TsMS § 318 lg 2 kohaselt kätte toimetada, siis avaldati trahvimääruse väljaõte väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Juhatus liige palus trahvimääruse tühistada, märkides, et ta ei ela juba 1993. aastast alates rahvastikuregistrisse kantud aadressil ja et sellel aadressil elab tema esindaja, kes aga suveperioodil oli ära, mistõttu ta ei saanud posti vastu võtta. Äriühing, mille aadressile registripidaja trahvimääruse saatis, on lõpetanud tegevuse. Juhatus liige leidis, et trahvimäärust ei ole talle nõuetekohaselt kätte toimetatud.

Ringkonnakohus tühistas määruse määruskaebuse põhjendustest olenemata menetlusõiguse normide olulise rikkumise tõttu. Ringkonnakohus märkis, et **menetlusosaliseks, kellele tuli määrus kätte toimetada, oli käesolevas asjas juhatuse liige kui füüsiline isik.** Avaliku kättetoimetamise eelduseks on TsMS § 317 lg 1 p 1 (alates 01.01.2007 kehtiva redaktsiooni) kohaselt see, kui menetlusosalise aadress ei ole kantud registrisse või kui isik ei ela registris märgitud aadressil ning isiku aadress või viibimiskoht ei ole kohtule muul viisil teada ja kui dokumenti ei saa kätte toimetada isiku esindajale ega dokumendi kättesaamiseks volitatud isikule või muul TsMS VI osas sätestatud viisil.

Ringkonnakohus leidis, et praegusel juhul ei olnud avaliku kättetoimetamise eeldused täidetud, sest registripidaja üritas menetlusosalisele trahvimäärust kätte toimetada ainult ühe korra. Kuna käesolevas asjas ei olnud menetlusosaliseks äriühing, siis ei olnud registriosakonnal alust juhinduda TsMS §-st 318 ja saata trahvimäärust osäühingu registrijärgsele aadressile, mistõttu sel aadressil kättetoimetamise katsel ei ole antud kaasuse puhul õiguslikku tähendust. Ringkonnakohtu arvates ei olnud täidetud TsMS § 317 lg 1 punktis 1 sätestatud tingimused menetlusdokumendi avalikuks kättetoimetamiseks, kuna postiasutuse poolt ei tagastatud kirja seetõttu, et isik ei ela antud aadressil, vaid kiri tagastati

hoiutähtaja möödumise tõttu. Ajal, mil kohtunikuabi tegi trahvimääruse avaliku kättetoimetamise kohta määruse, ei olnud teada, et juhatuse liige ei ela registrijärgsel aadressil ning registripidaja oleks pidanud püüdma trahvimäärust sellel aadressil uuesti kätte toimetada ja kasutama TsMS 36. peatükis sätestatud võimalusi, nt kättetoimetamist postkasti panekuga või hoiustamisega. Ringkonnakohus märkis, et trahvimääruse avalik kättetoimetamine oleks olnud õiguspärane, kui juba eelnevalt oleks selgunud, et juhatuse liige ei ela registris märgitud aadressil ning tema aadress või viibimiskoht ei oleks kohtule olnud muul viisil teada ja kui dokumenti ei oleks saanud kätte toimetada isiku esindajale ega dokumendi kättesaamiseks volitatud isikule või muul TsMS VI osas sätestatud viisil.

4.6. Hagi läbi vaatamata jätmine TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel

Avaliku kättetoimetamise eeldusi käsitles Tartu Ringkonnakohtu 21. jaanuari 2009. a. määrus tsiviilasjas nr 2-07-17227. Antud asjas ei õnnestunud hagiavaldust kostjale kätte toimetada, kuna isik elas väidetavalt Inglismaal. Viru Maakohus jättis hagi 1. detsembri 2008. a. määrusega TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel läbi vaatamata, märkides, et kostja välismaal elamine ei võta hagejalt kohustust teatada kohtule kostja tegeliku elukoha aadress ja et hageja ei ole vaatamata kohtu nõudmistele tõendanud, et kostjale ei ole võimalik välisriigis menetlusdokumenti kätte toimetada.

Ringkonnakohus tühistas maakohtu määruse ja saatis asja menetluse jätkamiseks tagasi maakohtusse. Ringkonnakohus selgitas avaliku kättetoimetamise eeldusi vastavalt TsMS § 423 lg 1 punktile 8, mille kohaselt kohus jätab hagi läbi vaatamata, kui hageja ei ole kohtu nõudmisele vaatamata esitanud kohtu määratud tähtpäevaks andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusdokumente kätte toimetada. Ringkonnakohus leidis, et **nimetatud sätet tuleb kohaldada eelkõige neil juhtudel, mil hageja ei ole teinud kohtu nõudmisest hoolimata mingeid toiminguid andmete hankimiseks**. Asja materjalidest nähtub, et hageja on kostja elukoha kindlakstegemiseks pöördunud Välisministeeriumi, Põhja Politseiprefektuuri ja Lasnamäe Linnaosa Valitsuse poole, kellelt saadud vastuste kohaselt elab kostja Inglismaal Londonis, kuid tema täpne asukoht ei ole teada. Kostja elamist Inglismaal kinnitab ka rahvastikuregistri teatis ja postitöötaja kinnitus, et kostja isa sõnul elab kostja Inglismaal. Eelnev kinnitab, et hageja on teinud jõupingutusi kostja elukoha teadasaamiseks ning seetõttu on maakohus TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel ebaõigesti jätnud hagi läbi vaatamata.

Ringkonnakohus märkis, et **kostja elukoha kindlakstegemine ei ole üksnes hageja kohustus**. Juba vaidlustatud määruse tegemise ajal kehtinud TsMS § 306 lg 4 järgi oli kohtul õigus menetlusdokumendi kättetoimetamiseks nõuda riigi või kohaliku omavalitsuse andmekogu vastutavalt töötajalt andmeid menetlusosalise elukoha kohta. Alates 01.01.2009 kehtiva TsMS § 306 lg 4 kohaselt on selgesõnaliselt laiendatud ka isikute ringi, kellelt kohus võib menetlusosalise elukoha ja kontaktandmete kohta teavet küsida.

Alates 01.01.2009 on täiendatud ka TsMS § 423 lg 1 p 8 ning kohus saab hagi läbi vaatamata jätta siis, kui ta ka ise ei ole vaatamata mõistlikele pingutustele suutnud leida andmeid kostja kohta. Eelnevast tulenevalt asus ringkonnakohus seisukohale, et **käesoleval juhul peavad nii hageja kui kohus tegema täiendavaid jõupingutusi kostja elukoha kindlakstegemiseks ning alles seejärel saab kohus otsustada menetlusdokumendi avaliku kättetoimetamise**.

Ka 3. aprilli 2009. a. määruses 2-08-66676 selgitas Tartu Ringkonnakohus TsMS § 423 lg 1 p 8 kohaldamisega seonduvat. Nimelt saatis Viru Maakohus antud asjas kostjale

menetlusokumendid hagiavaldukes näidatud aadressil nii Eesti Posti, politsei kui ka kohtukordniku vahendusel. Kõigil juhtudel tagastati need kätteandmatult, kuna isiku viibimiskoht ei olnud teada. Seejärel edastas maakohus hagejale kirja kohustusega teatada hiljemalt 3. detsembriks 2008 kostja andmed, mis võimaldaksid menetlusdokumente kätte toimetada. Kirjas sisaldus ka hoiatus, et andmete mitteesitamisel jäetakse hagi läbi vaatamata. Hageja teatas kohtule, et tal puuduvad kostja elukoha kohta uuemad andmed.

Ringkonnakohus tühistas maakohtu määruse ja saatis asja läbivaatamiseks maakohtule. Maakohus tegi määruse TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel 2008. aastal. Alates 01.01.2009 on nimetatud sätte sõnastust muudetud järgmiselt: "*kohus jätab hagi läbi vaatamata, kui hageja ei ole kohtu nõudmisele vaatamata esitanud kohtu määratud tähtpäevaks andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusdokumente kätte toimetada ning kohus ei ole vaatamata mõistlikele pingutustele suutnud neid andmeid ka ise leida, samuti kui hageja ei tasu kohtu ette nähtud ajaks kostjale hagi või muude menetlusdokumentide kättetoimetamiseks vajalikke kulusid, muu hulgas kohtutäituri tasu, välja arvatud kui hagejale antakse kulude kandmiseks riigi menetlusabi.*"

Maakohtu poolt määruse tegemise ajal oli sätte sõnastus teine, kuid sätet tuli ringkonnakohtu seisukoha kohaselt tõlgendada sama moodi, st eelduseks normi kohaldamisele oli kohtu poolt mõistlike pingutuste tegemine, muuhulgas ka kohtu andmebaasidest informatsiooni kontrollimine. Seda seisukohta oli juba varem väljendanud ka Riigikohus (RKTkm 3-2-1-6-05, p 13 ja RKTkm 3-2-3-5-05, p-d 13 ja 14). Ringkonnakohus juhtis maakohtu tähelepanu ka asjaolule, et käesolevas asjas oli toimikus olemas Viru Maakohtu otsus kriminaalasjas, millest nähtus, et kostjal oli teine aadress.

Eelnevast järeldas ringkonnakohus, et maakohus ei teinud kõike võimalikku, et kostja aadressi ise kindlaks teha, mistõttu puudus alus jätta hagi läbi vaatamata TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel.

Tsiviilasjas nr 2-06-12064 oli vaidlusaluseks normiks samuti TsMS § 423 lg 1 p 8. Käesolevas asjas olid menetlusosalisteks AS EMT ja mobiilsideteenuse kasutajast füüsiline isik. Harju maakohtul ei õnnestunud anda kostjale menetlusdokumente üle hagiavaldukes märgitud aadressil ega ka Kodakondsus- ja Migratsiooniameti poolt teatatud aadressil. Seejärel kohustas kohus hagejat teatama kohtule kõik teadaolevad andmed kostja kohta. Kohus viitas TsMS §-dele 315, 323 ja 317, mis sätestavad menetlusdokumendi kättetoimetamise võimalused kohtutäituri, kohtukordniku või muu pädeva kohtuametniku poolt ja menetlusdokumendi kättetoimetamise äriruumis. Samuti viitas kohus võimalusele teha päringuid registritesse. Kohus märkis, et kui hagejal puuduvad kostja elukoha ja töökoha andmed, tuleb tal kohtule selgitada, mida ta on teinud kostja elu- või töökoha aadressi teadasaamiseks. Kohus selgitas hagejale ka menetlusdokumentide avaliku kättetoimetamise eeldusi ja märkis, et selleks tuleb hagejal tasuda riigilõiv ja esitada politseiasutuse, linna- või vallavalitsuse tõendid, et politseiasutusele, linna- või vallavalitsusele on kostja tegelik viibimiskoht teadmata. Kohus hoiatas hagejat, et kohtu nõudmise täitmata jätmisel jätab kohus hagi TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel läbi vaatamata.

Hageja sai kohtu nõuet sisaldava kirja kätte ning taotles muu hulgas politseilt teavet kostja elu- või asukoha kohta. Politseiprefektuurist vastust ei tulnud ja hageja taotles kohtult dokumentide esitamise tähtaja pikendamist, mida kohus ka võimaldas. Politseiprefektuuri vastus viibis endiselt, rohkem hageja kohtule kirju ei saanud ja neli kuud hiljem jättis kohus hagi TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel läbi vaatamata. Hageja esitas määruskaebuse ja leidis, et kuna politseist tema pöördumisele endiselt vastust ei tulnud, siis puudus alus ka hagi läbi vaatamata jätmiseks.

Tallinna Ringkonnakohus jättis 19. septembri 2007. a. määrusega esimese astme kohtu määruse muutmata ning märkis, et käesoleval juhul on maakohus toiminud õigesti, sest hagi läbivaatamata jätmise määruse tegi kohus alles 4 kuud pärast täiendava tähtaja möödumist. Ringkonnakohus leidis, et hagejal oli piisavalt aega esitada kohtule uus taotlus tähtaja pikendamiseks või dokumendid selle kohta, mida ta on kostja elu- või töökoha aadressi teadasaamiseks teinud, samuti taotleda kohtu abi menetlusdokumentide kättetoimetamiseks või menetlusdokumentide avalikku kättetoimetamist. TsMS § 317 lg-st 2 nähtuvalt toimub menetlusdokumentide avalik kättetoimetamine menetlusosalise taotluse alusel, seega ei pidanud kohus ise tegema hagejale ettepanekut ka menetlusdokumentide avalikuks kättetoimetamiseks.

Seega rõhutas ringkonnakohus antud kaasuses menetlusosalise hoolsuskohustust kohtuga suhtlemisel. Siiski tuleb analüüsi autori arvates märkida, et TsMS § 317 lg 2 ei näe otseselt ette menetlusosalise kohustust taotleda kohtu abi menetlusdokumentide kättetoimetamiseks (v.a avaliku kättetoimetamise taotlemine). Eelnevast tulenevalt ja ka menetlusosalise rollist lähtuvalt ei ole õige eeldada, et menetlusosaline suudaks näha ette kohtu tõlgendust, mille kohaselt peaks menetlusosaline ise (erinevalt kohtutäiturist) pöörduma kohtu poole täiendavate juhiste saamiseks või peaks selge regulatsiooni puudumisel ilma kohtu selgituseta täpselt mõistma, mida ta kostja andmete puudumisel edasi tegema peaks. Nagu kinnitavad käesoleva analüüsi tulemused ja ka kohtumenetluse korralduse uuringu raames kättetoimetamise probleemide arutamiseks kokkukutsutud ümarlual arutelusel olnud teemad, on kättetoimetamise õiguslik reeglistik keeruline. Kohtul tuleks sellega arvestada.

Ka tsiviilasjas nr 2-07-27215 oli probleemiks TsMS § 423 lg 1 p 8 kohaldamine. Kaasuse asjaolud olid järgmised. Hageja poolt hagiavalduses märgitud aadressil menetlusdokumente kostjale kätte toimetada ei õnnestunud, dokumendid tagastati postiasutuse märkega, et isik ei ela/asu antud aadressil. Seejärel palus kohus hagejal esitada kohtu määratud tähtaja jooksul kostja kehtivad kontaktandmed või hagejale teadaolevad täiendavad andmed. Kohus hoiatas hagejat, et tähtjaks andmete esitamata jätmisel jätab kohus TsMS § 423 lg 1 p 8 alusel hagi läbi vaatamata.

Seejärel saatis hageja kohtule kirja, millest nähtuvalt ta oli taotlenud teavet kostja elu- või asukoha kohta kohalikult omavalitsusüksuselt ja politseist. Kohalik omavalitsusüksus teatas, et neil puuduvad andmed kostja kohta. Politsei teatas, et andmed kostja kohta on edastatud Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumajja. Hageja taotles menetlusdokumendi avalikku kättetoimetamist. Kohus aga kohustas hagejat uuesti esitama andmeid kostja elu- või asukoha kohta. Sellele kirjale vastas hageja sama, mis eelmisele kirjale. Seejärel jättis Harju Maakohus oma 16. jaanuari 2008. a. määrusega hagi läbi vaatamata, põhjendades seda asjaoluga, et hageja ei ole kohtu määratud tähtpäevadeks ega määruse tegemiseni esitanud kohtule andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusdokumente kätte toimetada ega esitanud andmeid kostja viibimise kohta Eesti Vabariigis.

Hageja esitas määruskaebuse, leides, et hagi läbivaatamata jätmine ei olnud õige, sest ta tegi kõik endast oleneva, et saada teada kostja elukoht. Tallinna Ringkonnakohus tühistaski oma 14. aprilli 2008. a. määrusega maakohtu määruse ja saatis asja menetlemiseks maakohtule. Ringkonnakohus rõhutas, et kui maakohus leiab, et TsMS § 338 lg 3 mõtte kohaselt (teha kõik mõistlikult võimalik, et kostja saaks hagiavalduse kätte) ei saa kostja elukoha teadasaamiseks pidada piisavaks seda, et hageja on välja selgitanud, et kohalikule omavalitsusele on kostja tegelik viibimiskoht teadmata, tuleb maakohtul anda hagejale suunis, mida hageja peab kohtu arvates täiendavalt tegema, et kostjale saaks menetlusdokumente kätte toimetada.

Ringkonnakohus oli seisukohal, et **hageja õigused ei saa jääda kaitseta seetõttu, et kostja elukoha kohta puuduvad registrisse kantud andmed või et kohalikule omavalitsusele või politseile on kostja viibimiskoht teadmata.** Kui hageja taotleb menetlusdokumendi avalikku kättetoimetamist, muud võimalused menetlusdokumendi kostjale kättetoimetamiseks on ammendunud, hageja on teinud kõik mõistlikult võimaliku kostja elukoha teadasaamiseks ning TsMS § 317 nõuded on täidetud, tuleb menetlusdokument TsMS § 317 alusel kostjale avalikult kätte toimetada.

Ka tsiviilasjas nr 2-08-11009 jättis Harju Maakohus¹⁹ hagi läbi vaatamata põhjusel, et hageja ei olnud väidetavalt selgitanud välja kostja elukohta. Tallinna Ringkonnakohus tühistas maakohtu määruse ja märkis oma 3. veebruari 2009. a. määruses, et TsMS § 317 lg 1 p 1 kohaselt võib kohtu määruse alusel menetlusosalisele toimetada menetlusdokumendid kätte avalikult, kui menetlusosalise aadress ei ole kantud registrisse ega ole kohtule muul viisil teada ja kui dokumenti ei saa kätte toimetada isiku esindajale ega dokumendi kättesaamiseks volitatud isikule **või muul TsMS VI osas sätestatud viisil.** Ringkonnakohus asus seisukohale, et antud juhul on hageja jätnud täitmata kohtu korralduse selgitada välja kostja asukoht. Kuigi hageja poolt politseile tehtud kahe päringu tulemusena kostja elukoht ei selgunud,²⁰ ei saa see asjaolu olla hagi läbivaatamata jätmise põhjuseks.

Ringkonnakohus märkis, et toimiku materjalidest nähtuvalt ei ole maakohus kasutanud kõiki võimalusi kostja elukoha väljaselgitamiseks. Erinevad riiklikud registrid on näidanud kostja elukoha aadressina erinevaid aadresse. Maakohus on üritanud küll dokumente tähtitud kirjaga vastavatele aadressidele saata, kuid sealt on need tagastatud hoiutähtaja möödumisel. Samas ei ole kohtutäitur realselt välja selgitanud, kas isik vastavatel aadressidel elab või mitte. Ringkonnakohus leidis, et sellises olukorras on kohtul võimalik dokumendid kohtutäiturile tagastada selleks, et kohtutäitur dokumentide kättetoimetamist jätkaks. Kohus ei pöördunud ka isikute poole, kes on olnud kostja tööandjad. Samuti ei pöördunud maakohus Justiitsministeeriumi rahvusvahelise õigusabi talituse poole ega teinud muid jõupingutusi selleks, et välja selgitada kostja võimalikku elukohta Rootsis. Juhul, kui maakohus on teinud kõik kohased jõupingutused selleks, et kostjale kohtu dokumente kätte toimetada ning kui see ei ole õnnestunud, tuleks kaaluda hageja taotlust toimetada menetlusosalisele menetlusdokumendid kätte avalikult.

Seega ka antud juhul jättis kohus vaatamata hageja püüdlustele kostjat leida hagi läbi vaatamata ega andnud ka täiendavaid suuniseid, mida hageja saaks kostja andmete teadasaamiseks veel ette võtta.

Nagu nähtub eelnevast, on avaliku kättetoimetamise normide tõlgendamisel kohtupraktika peamiseks probleemiks see, kust peaks kostja kontaktandmete otsimisel minema piir hageja kohustuste ja kohtu kohustuste vahel. Tulenevalt asjaolust, et kohtul on suuremad võimalused saada kostja kohta teavet eri andmebaasidest, on ringkonnakohtute praktika põhjal kohtul ka suuremad kohustused. Ringkonnakohtute praktika viitab ka sellele, et juhul, kui kohus leiab, et hageja ei ole teinud piisavalt toiminguid ega jõupingutusi selleks, et lugeda teda kohtu korraldust täitnuks, siis peab kohus andma hagejale täiendavaid juhiseid, mida hageja kostja andmete saamiseks veel tegema peaks.

Avaliku kättetoimetamise eelduste üle diskuteeriti ka 6. aprilli 2009. a. ümarlinal. Ümarlinal asuti seisukohale, et avaliku kättetoimetamise ehk Ametlikes Teadaannetes avaldamise

¹⁹ Maakohtu määrus 26. novembrist 2009.

²⁰ Politsei vastusest nähtus vaid, et isik võib elada Rootsi Kuningriigis.

eelduseks võiks olla see, kui esiteks, kohtule kättesaadavad registrid on läbi uuritud, teiseks, hagejale on saadetud teade ja kohustatud teda teatama kohtule kostja kontaktandmed, ja kolmandaks, kui on olemas kohtutäituri või politsei kinnitus, et kostja elu- ega asukoht ei ole teada.

Lisaks tuleb märkida, et TsMS § 423 lg 1 p 8 1. jaanuaril 2009. a. jõustunud muudatusega²¹ on nüüd kohtule antud (veelgi) selgem võimalus nõuda hagejalt kättetoimetamiskulude kandmist (st jätta hagi läbi vaatamata, kui kulusid ei tasuta), kui kohus otsustab kättetoimetamise teha ülesandeks kohtutäiturile. Eelnõu seletuskirja kohaselt on siin mõeldud eelkõige juhtumeid, kus ka kohtul ei õnnestu registreid või muid kohtule hõlpsamalt ligipääsetavaid andmekogusid kontrollides kostja kohta andmeid leida.

4.7. Menetlusedokumendi edastamine kohtule menetlusosalise poolt

Menetlusedokumendi kohtule elektroonse edastamisega seonduvat käsitles Tallinna Ringkonnakohtu 30. aprilli 2009. a. määrus tsiviilasjas nr 2-08-80370. Antud kaasuses oli tegemist trahvi määramisest tekkinud vaidlusega.

Kuna kostja hagile ei vastanud, siis küsis kohus hagejalt arvamust tagaseljaotsuse tegemise võimalikkuse kohta ja hageja lepinguline esindaja saatis istungisekretäri e-posti aadressile allkirjastamata teate, milles avaldas, et on nõus tagaseljaotsuse tegemisega. Kohus leidis, et sellises vormis ja sellisel viisil esitatud arvamus ei ole nõuetekohane ja kohustas hageja lepingulist esindajat edastama teate omakäeliselt või digitaalselt allkirjastatuna. Hagejale endale saadetud kirjas sisaldus ka trahvihoiatust. Seejärel määras Harju Maakohus hagejale 26.02.2009. a trahvi summas 10 000 krooni. Ringkonnakohus tühistas trahvi määramise, tuues välja maakohtu eksimused:

- Kuna menetlusedokument oli kohtule saadetud e-posti aadressilt, mis oli kohtule allkirjastatud menetlusedokumentide raames (volikirjas) eelnevalt kirjalikult teatavaks tehtud, siis puudus kohtul põhjus kahelda selles, et dokumendi saatis just saatjana märgitud isik. Ringkonnakohtu hinnangul oleks maakohus saanud seda teadet lugeda piisavaks ning täiendavat seisukohta muus vormis ei olnud hagejalt põhjust küsida (TsMS § 336 lg 4).
- Kuigi kõnealune e-kiri ei olnud saadetud kohtu menetlusedokumentide vastuvõtmiseks ettenähtud e- posti aadressile, oli see siiski saadetud sellele aadressile, millelt kohus oli varem hageja esindaja menetlusedokumente vastu võtnud (istungisekretäri e-posti aadressile) ja kust olid varasemalt menetlusedokumendid ka toimikusse jõudnud ning mis oli kohtu enda poolt ka avaldatud. Eespool toodust tulenevalt võis hageja esindaja ringkonnakohtu arvates eeldada, et on kohtu nõudmise vormikohase kinnituse saatmiseks täitnud.
- Maakohtu kolmandaks eksimuseks pidas ringkonnakohus seda, et trahvihoiatust sisaldava kirja saatis kohus üksnes hagejale endale, kuid esindaja olemasolu korral

²¹ Enne 1. jaanuari 2009 kehtinud TsMS § 423 lg 1 p 8 sätestas: "Kohus jätab hagi läbi vaatamata, kui hageja ei ole kohtu nõudmisele vaatamata esitanud kohtu määratud tähtpäevaks andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusedokumente kätte toimetada." Alates 1. jaanuarist 2009 kehtiv TsMS § 423 lg 1 p 8 sätestab: "Kohus jätab hagi läbi vaatamata, kui hageja ei ole kohtu nõudmisele vaatamata esitanud kohtu määratud tähtpäevaks andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusedokumente kätte toimetada ning kohus ei ole vaatamata mõistlikele pingutustele suutnud neid andmeid ka ise leida, samuti kui hageja ei tasu kohtu ette nähtud ajaks kostjale hagi või muude menetlusedokumentide kättetoimetamiseks vajalikke kulusid, muu hulgas kohtutäituri tasu, välja arvatud kui hagejale antakse kulude kandmiseks riigi menetlusabi."

omab tähendust siiski vaid kättetoimetamine esindajale. Ringkonnakohus märkis, et vastavalt TsMS § 321 lõikele 1 saadetakse tehingulise esindaja olemasolu korral menetlusdokumendid kohtu poolt üksnes esindajale. Hagejal oli esindaja ja kohus ei kasutanud praegusel juhul ka esindaja menetlusest kõrvaldamise võimalust. Ka ei ole tagaseljaotsuse tegemise võimalikkuse osas seisukoha küsimine selline menetlustoiming, mida peaks olemuslikult tegema menetlusosaline ise.

Analüüsi autori arvates on siinkohal oluline täiendavalt märkida, et menetlusosalise seisukohast ei ole teave selle kohta, millisele e-posti aadressile peaks menetlusosaline edastama dokumendid²² kuigi lihtsalt leitav, mistõttu tuleb nõustuda ringkonnakohtu seisukohaga, et kohtu poolt avaldatud menetlusdokumentide vastuvõtmiseks ettenähtud aadressidel saab praegu olla vaid korralduslik, mitte menetlusõiguslikke tagajärgi kaasa toov tähendus.

²² Justiitsministri 28.12.2005 määrusega nr 59 kinnitatud "Kohtule dokumentide esitamise korra" § 5 lg 1 kohaselt tuleb e-kirjaga kohtule menetlusdokumendi saatmiseks kasutada selleks ettenähtud e-posti aadressi, mis on avaldatud Justiitsministeeriumi veebilehel <http://www.just.ee>. Viidatud aadressilt kohase teabe esmakordne leidmine on võrdlemisi ajamahukas, kuna menetlusaadressid paiknevad dokumentide esitamist puudutava teabe hulgas lingi all "muu eespool nimetatamata kohtumenetlus".

Kokkuvõte

- Riigikohtu seisukohtade põhjal võib järeldada, et kohtutäituri tegevus menetlusdokumentide kättetoimetamisel ei ole mitte töövõtulaadne, vaid pigem käsundilaadne tegevus. Kuid kuigi kohtutäitur ei pea tasu saamiseks tingimata saavutama tulemust (dokumenti kätte toimetama), vaid tegema kõik endast oleneva, et dokumendid saaksid kätte toimetatud, on kohtutäituri kui spetsiifilisi, seadusest tulenevaid ülesandeid täitva vaba elukutse esindaja hoolsusstandard kohtupraktikas küllalt kõrge. Kohtutäituri tuleb tasu saamise õiguse tekkimiseks teha maksimaalseid jõupingutusi ning ta peab arvestama võimalusega, et kui ta ei ole kõiki võimalikke kostja või tema kontaktandmete leidmise allikaid ära kasutanud, siis ei teki tal ka õigust nõuda tasu. **Õigus saada tasu tekib juhul, kui täidetud on avaliku kättetoimetamise (TsMS § 317 lg 1 p 1 kohaldamise) eeldused ja tingimused, et need eeldused ei ole täidetud mitte üksnes kohtu enda tegevuse tulemusel** (st täitur peab ka ise olema teinud reaalseid ja tõendatud jõupingutusi dokumentide kättetoimetamiseks).
- Kättetoimetamise instituudi õigusliku reguleerimise seisukohast on kohtute jaoks **oluline teha vahet menetlusdokumentide isiklikul kättetoimetamisel allkirja vastu ja menetlusdokumentide (tavalisel) kättetoimetamisel**. Isiklik kättetoimetamine välistab võimaluse menetluse taastamiseks ilma mõjuva põhjuseta. Näiteks menetlusdokumendi sama advokaadibüroo teisele advokaadile²³ üleandmisega saab menetlusdokumendi lugeda küll kätte toimetatuks, kuid täitmata on isiklikult allkirja vastu kättetoimetamise nõue.
- Ka juriidilisele isikule menetlusdokumendi kättetoimetamisel on oluline teha vahet isiklikult allkirja vastu kättetoimetamisel ja tavalisel kättetoimetamisel. TsMS § 323 võimaldab lugeda menetlusdokumendi kättetoimetatuks dokumendi üleandmisega juriidilise isiku töötajatele, kes püsivalt viibivad juriidilise isiku äriruumis või osutavad talle muu sarnase lepingu alusel püsivalt teenuseid, sõltumata sellest, kas nad on volitatud isiku nimel dokumente vastu võtma või kas nende puhul tuleks eeldada sellise volituse olemasolu. Kuid mitte igale töötajale üleandmist ei saa lugeda dokumendi kättetoimetamiseks juriidilisele isikule või tema esindajale isiklikult allkirja vastu TsMS § 415 lg 1 p 1 tähenduses. **TsMS § 415 lg 1 p 1 tähenduses saab dokumendi juriidilisele isikule või tema esindajale isiklikult allkirja vastu kättetoimetatuks lugeda vaid siis, kui nimetatud sätte alusel dokumenti vastuvõttev isik on ühtlasi ka juriidilise isiku lepinguline esindaja TsMS § 218 tähenduses või juriidilise isiku seaduslik esindaja.**
- Menetlusdokumendi kättetoimetamise dokumenteerimise nõuded on küllalt kõrged ja nende järgimist tuleb kohtul jälgida, et teha kindlaks, kas dokumendid saab lugeda kätte toimetatuks. Vaid erandjuhul saab dokumenteerimata või kättetoimetamise korda rikkudes menetlusosalisele üle antud dokumente lugeda kätte toimetatuks.

²³ Mõiste "teine advokaat" all on siinkohal silmas peetud advokaati, kes ei ole vastavas asjas menetlusosalise lepinguline esindaja.

- Kui menetlusosalisel on esindaja, siis on primaarne kättetoimetamine esindajale. Menetlusosalisele endale võib, aga ei pea dokumente kätte toimetama. **Kohus peab toimetama dokumendi menetlusosalise esindajale kätte isegi juhul, kui ta annab selle üle menetlusosalisele isiklikult.**
- Menetlusdokumentide äriruumides kättetoimetamise praktika loeb isikuteks, kellel on õigus menetlusdokumente vastu võtta sekretäri, kantseleitöötajaid, turvatöötajaid, samuti äriühingu juristi. Lahtine on küsimus, kas samades ruumides asuva teise äriühingu töötajat võib lugeda isikuks, kellel on õigus menetlusdokumente teise, menetlusosaliseks oleva äriühingu nimel vastu võtta ja kui jah, siis millistel tingimustel.
- Avaliku kättetoimetamise normide tõlgendamisel on peamiseks kohtupraktika probleemiks see, kust peaks kostja "otsimisel" minema piir hageja kohustuste ja kohtu kohustuste vahel. Tulenevalt asjaolust, et kohtul on suuremad võimalused saada kostja kohta teavet eri andmebaasidest, on ringkonnakohtute praktika põhjal kohtul ka suuremad kohustused. Ringkonnakohtute praktika viitab ka sellele, et **juhul, kui kohus leiab, et hageja ei ole teinud piisavalt toiminguid ega jõupingutusi selleks, et teda saaks lugeda kohtu korraldust täitnuks, siis peab kohus andma hagejale täiendavaid juhiseid**, mida hageja kostja andmete saamiseks veel tegema peaks. Avaliku kättetoimetamise eelduste üle diskuteeriti ka 6. aprillil 2009. a. Riigikohtu ja kohtumenetluse korralduse töögrupi algatusel toimunud kättetoimetamise probleemide kaardistamise ümarlinal. Käesoleva analüüsi tulemusena võib teha järelduse, et üldjoontes langeb ringkonnakohtute praktika ümarlana seisukohtadega kokku. Samas esineb kohtupraktikas seisukohti, mille kohaselt juhul, kui menetlusosaline ei saa oma taotlustele vastust, on tal siiski kohustus kohtuga aktiivselt suhelda ja vajadusel taotleda kohtu abi menetlusdokumentide kättetoimetamisel või talle teabe edastamiseks kohtu poolt antud tähtaegade pikendamist. Menetlusosalise rollist lähtuvalt ei ole aga õige eeldada, et ta suudaks alati näha ette kohtu tõlgendust, mille kohaselt peaks menetlusosaline ise pöörduma kohtu poole täiendavate juhiste saamiseks või peaks selge regulatsiooni puudumisel ilma kohtu selgituseta täpselt mõistma, mida ta kostja andmete puudumisel edasi tegema peaks. Kättetoimetamise õiguslik reeglistik on keeruline ja seda kinnitavad nii käesoleva analüüsi tulemused kui ka kohtukorralduse uuringu raames toimunud ümarlinal arutusel olnud teemad. Kohtul tuleks sellega arvestada. **Menetlusosalise positsioon ja koostöökohustus ei saa olla samastatav kohtutäituri või mõne muu kättetoimetamist korraldava isiku koostöökohustusega.**